

ივერია

ფასი ნომრისა 10 კაპიტი.

ქვემოთაჲსი
ბელგიისაჲსი

№ 13

კვირა, 28 მაისი

ყოველკვირეული გაზეთი

ფასი წლის დამლევადის 3 მან; ხუთი თვით 2 მან. 1877—1906 | ადრესი: ტფილისი, ფრეილინის ქ., № 5. ტელეფ. № 922.

სარჩმნი:—ქართველი ერი და სათათბირო, —ლისა. —კავკასიის ავტონომია თუ ეროვნულ-ტერიტორიული ავტონომიები, მ. აღ-ლისა. —ხაჯარო კრებები და სიტყვის თავისუფლება, თ-ლისა. —სი. კვლილით დახვება და ეკლესია, ს. ჯ. —ლისა. —რუსეთის ცნობებები: სათათბირო, ა. ს-ისა. რეაქცია და რეოლუცია, სტუმრისა. —ქალთა შრომა საფრანგეთში, თამარა ვაგოლაშვილისა. —ამოქანლი, (ლექსი) დ. თომაშვილისა. —ამერიკელი მუშა, ნ. ტ-სა. —ზნეობრივ მოძღვრების ისტორია საქართველოში, (დასასრული) ივ. ჯავახიშვილისა. —სანთელი, თ. რაზიკაშვილისა.

მართლმადიდებელი მართლმადიდებელი

ყოველსავე გარეშე ადამიანს, უთუოდ, გაუკვირდება სა-თათბიროს წევრთა არჩევის შედეგი საქართველოში. მარ-თლაც, პირველის შეხედვით, მეტად საკვირველია, რომ მთელ-მა ერმა რუსეთის საკანონმდებლო კრებულში თავისი წარ-მომადგენლობა მხოლოდ ერთ პარტიის წევრებს მიანდო. რო-გორც უნდა იყოს პარტიის გავლენა ხალხში, იგი მანც „პარტია“ არის, ერთ კლასის, ხალხის ერთ რომელიმე ნაწი-ლის სურვილთა გამოხატველი და ამიტომ დღეს მთელმა ერ-მა თუ დანარჩენ პარტიების კანდიდატები განზე დასტოვა და თავისი წარმომადგენლობა მხოლოდ სოციალ-დემოკრა-ტებს მიანდო, ამას უთუოდ თავისი მიზეზიც უნდა ჰქონდეს, რომლის გამოკვლევას ჩვენ აქ არ გამოვუდგებით.

ჩვენ ვიტყვი მხოლოდ, რომ, რაკი ქართველ ერს სა-თათბიროში სხვა ეროვნული წარმომადგენლები არა ჰყავს, არჩეულმა სოციალ-დემოკრატებმა უნდა იკისრონ ეს წარმო-მადგენლობა და დაიცვან ქართველთა ინტერესები ყოველი-ვე დაჩაგვრისაგან.

მართლაც, ქართველებისაგან არჩეულ სოციალ-დემოკრა-ტებს სათათბიროში მეტი მოუხოვება, ვიდრე მათ რუს ამა-ხანაგებს. ნუ თუ იქ, სადაც აშკარა იქნება, რომ რომელიმე მეზობელ ერის ბურჟუაზია სხვა და სხვა საშუალებით ცდი-ლობს ქართველების ეროვნულად დაჩაგვრას, ქართველთა სა-ხელით სათათბიროში წასული სოციალდემოკრატები გაჩუმ-დებიან და ქართველებს დაჩაგვრისაგან არ დაიცავენ? ნუ თუ იქ, სადაც სკოლებში გამარუხებელ პოლიტიკის მოსპობაზე და ნამდვილ ეროვნულ სკოლის შემოღებაზე ჩამოვარდება ლაპარაკი, ქართველი სოციალდემოკრატები ამ წინადა-დებებს მხარს არ დაუჭერენ და გაჩუმდებიან? ან რო-ცა კავკასიაში შუაგულ რუსეთიდან ხალხის გადმოსახლე-ბას დაიწყებენ და ისედაც უმიწაწყლობით შეწყუბებულ ქართველ გლეხობას ამ მხრივ უფრო შეავიწროვებენ და ქართველ ერის და მათ ქართველ გლეხების წარმომადგენელ-ნი კლასთა ბრძოლაზე დაიწყებენ ლაპარაკს და იტყვიან, ჩვენ-თვის სულ ერთია, ვინ იქნება კავკასიაში მიწის მფლობელიო... ან როცა მეზობელ ერთაგან ქართველების დაჩაგვრის სურვი-

ლი აშკარა შეიქნება და ეს დაჩაგვრა ხელს შეუშლის ქარ-თველთა კეთილდღობას, ქართველების წარმომადგენლები პარტიულ ტაქტიკის გულისთვის თვალს აარიდებენ ამ უბე-დურებას და არ მოითხოვენ ისეთ წესწყობილების შემოღებას, რომელიც საშუალოდ მოსპობს ამ დაჩაგვრას და ეროვნულ ბრძოლას საქართველოში?

თუ ყველა ამ და ანგვარ შემთხვევაში ქართველი სო-ციალდემოკრატები სათათბიროში გაჩუმდებიან და პილატესა-ვით ხელი თუ დაიბანენ, ამით ხელს შეუწყობენ ქართველ-ების დაჩაგვრას, რადგანაც ამაზე ხმის ამომღები სათათბიროში სხვა არავინ არ გამოჩნდება..

სოციალ-დემოკრატებმა, როგორც ქართველების ერთად ერთმა წარმომადგენლებმა სათათბიროში, ქართველების ერო-ვნულ პარტიის მაგივრობა უნდა იკისრონ, თუ უნდათ, რომ ქართველებში მოიხსნას ეროვნული დაჩაგვრა და ხალხმა სა-თათბიროს საშუალებით ახლაც უკეთესად მოაწყოს თავისი ცხოვრება.

კავკასიის ავტონომია, თუ ეროვნულ-ტერიტორიული ავტონომია?

უკანასკნელ ხანებში თუ სადმე ჩამოვარდება ლაპარაკი ავტონომიის შესახებ, იმას კი აღარ ამბობენ, საქირთა თუ არა საზოგადოდ განაპირა ქვეყნებისთვის ავტონომია, არამედ რავგარი ავტონომია უნდა მიეცეს ამა თუ იმ ოლქსა და ტერი-ტორიასაო. საზოგადოდ საკითხი ავტონომიის შესახებ მეტად სერიოზული და რთულია, ხოლო კავკასიაში იგი ერთი ათად რთულდება და მისი სამართლიანი გადაწყვეტაც ძნელდება. ვის ან რას უნდა მიეცეს ავტონომია? მთელ კავკასიას თუ ამიერ-კავკასიას, საქართველოს თუ ქართველებს, სომხეთს თუ სომხებს, ლეკებს თუ დაღესტანს? ეს არის უმთავრესი საკი-თხი, რომელიც ადგენებს საერთოდ მთელ კავკასიას და კერძოდ კავკასიის ყველა ერებს. დღემდის ეს საკითხი ცოტად თუ ბევრად შეიმუშავა და გამოიკვლია მხოლოდ ქართულმა ლიტერატურამ, რაც შეეხება სხვა ერებს, ზოგს ჯერ არაფერი უთქვამს, ზოგს კი იმდენად ბუნდოვანად აქვს შემუშავებული ეს საკითხი, რომ მათ აზრის შესახებ ვადაპრილი არაფერი ითქმის.

არაფერს ვიტყვი სოციალ-დემოკრატებზე, რომელთაც დღემდის ამ საქმეში ავტონომიის უარყოფის მეტი არაფერი გაუკეთებიათ. რაც შეეხება დანარჩენ პარტიებს, მათ ლიტე-რატურაში საკმაო მასალა მოიპოვება იმის გამოსარკვევად, თუ როგორი ავტონომია სურს ამა თუ იმ პარტიას. ჩვენდა სასიამოვნოდ, ავტონომიის მომხრე ყველა ქართულ პარტიებს თითქმის ერთნაირი გეგმა აქვთ შედგენილი, — ყველა ისინი

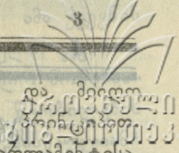
საქართველოს ეროვნულ-ტერიტორიულ ავტონომიას თხოულობენ.

დღეს დღეობით უთანხმოება არსებობს მხოლოდ ქართველებსა და სომხებს შორის, ვინაიდან ეს უკანასკნელნი უფრო ამიერ კავკასიის ავტონომიას ემხრობიან. მაგრამ ამის შესახებ თვითონ სომხებშიაც არ არსებობს ერთი გადამჭრილი აზრი. ზოგი მათგანი ამტკიცებს, რომ სომხებმაც უნდა მოითხოვონ ეროვნულ-ტერიტორიული ავტონომია, ზოგი ამიერ კავკასიის ავტონომიას დადესტანს, კაბარდოს და საჩჩენეთსაც უმატებს და საერთო სვიმს თხოულობს, ზოგი კი მთელ კავკასიას მრავალ კანტონებად ჰყოფს და ყველა ამათ საერთო სვიმში აერთებს. ამას ისიც უნდა დაემატათ, რომ სომხების ზოგიერთი წრე არ უარჰყოფს ცალკე ეროვნულ-ტერიტორიულ ავტონომიებს, მაგრამ იმასაც თხოულობს, რომ ასეთმა ავტონომიურ ერთეულებმა ფედერაცია უნდა შეადგინონ საერთო სვიმითაჲ. ქართველებიც არ უარჰყოფენ ამას, მაგრამ შემდეგის განსხვავებით: სომხების აზრით საქარია და არსდეს ჯერ საერთო სვიმი და შემდეგ ეროვნულ-ტერიტორიული ავტონომიები, ქართველი ავტონომის ფედერალისტები კი თხოულობენ ჯერ ეროვნულ-ტერიტორიულ ავტონომიების შემოღებას და შემდეგ, თუ საქარია იქნება, მათს შეერთებასაც. გარეგნულად ამ აზრთა განსხვავებას თითქო დიდი მნიშვნელობა არა აქვს, მაგრამ თუ საკითხს ჩაუკვირდებით და ყოველ მხრივ ავწონ-დავწონავთ განსხვავება ძალიან დიდია. წარმოვიდგინოთ პირველი შემთხვევა: რუსეთის იმპერიის ძირითად კანონებით აღიარებულ იქმნა ამიერ კავკასიის ავტონომია. ამიერ-კავკასიის სვიმს, რასაკვირველია, ნება არ ექნება ამიერ-კავკასია რამდენიმე ნაწილად დაჰყოფს და ავტონომია მიანიჭოს საქართველოს, მაჰმადიანების პროვინციებს და სომხეთს. ამ შემთხვევაში რუსეთის ძირითადი კანონებით სახელმწიფოს შემადგენელ ნაწილს შეუძლებს ამიერ-კავკასია და არა საქართველო და სომხეთი, რომელიც ოფიციალურად სრულიად არ არსებობენ. ცხადია, რომ შემდეგ საქართველოს ძალიან გაუჭირდება ავტონომიის მოპოვება და შეიძლება ვეღარც მოიპოვოს ოდესმე.

ესეა წარმოვიდგინოთ მეორე შემთხვევა: ავტონომია მიენიჭეთ საქართველოს, სომხეთსა და მაჰმადიანთა პროვინციებს. სამივე ავტონომიურ ერთეულს აუცილებლად ნება უნდა ჰქონდეთ, რაღა მოასურსებენ, კავშირი შეადგინონ და საერთო კანონები გამოსცენ. ამ შემთხვევაში სახელმწიფოს შემადგენელ ნაწილებად კანონით აღიარებულ იქნებიან საქართველო, სომხეთი და მაჰმადიანების პროვინცია და არა კავკასია ან ამიერ-კავკასია. პირველ შემთხვევაში ქართველებს, სომხებსა და მაჰმადიანებს ძალიან გაუჭირდებათ ძირითად კანონების შეცვლა და ეროვნულ ტერიტორიულ ავტონომიების მიღება, მეორე შემთხვევაში კი ძალიან ადვილია საერთო სვიმის დაარსება და ავტონომიურ ერთეულების შეერთება, რომელსაც ესეავე თხოულობენ სომხები. ჩვენის აზრით ეს შეერთება უნდა მოხდეს ბუნებრივად, ნებაყოფლობით და იყოს შედეგი მთელ ამიერ-კავკასიის ხალხთა სურვილისა და არა ის ნაძაფრე უღელი, რომელიც ერთ ფარგალში მოათავსებს სხვა და სხვა ერებს. აქედან ცხადად მტკიცდება, რომ ყველა ის, ვინც ჯერ ამიერ-კავკასიის ავტონომიას თხოულობს და შემდეგ ეროვნულ-ტერიტორიულ ავტონომიურ ერთეულებს, ამით ფაქტურად უარჰყოფს და თითქმის შეუძლებლად ხდის საქართველოსი, სომხეთისა და მაჰმადიანთა პროვინციების ეროვნულ-ტერიტორიულ ავტონომიებს.

როგორც ვხედავთ, იმ საკითხს, თუ ვის ან რას უნდა მიეცეს ავტონომია, — ჯერ ამიერ-კავკასიის ავტონომიის შემოღებას უნდა უფიქრობდნენ, თუ ჯერ საქართველოს და მერე ამიერ-კავკასიის, — უფიქრობდნენ მნიშვნელობა აქვს. მაგრამ ესეავე კავკასია ან ამიერ კავკასიის ავტონომიის შემოღებას მეორე უხერხული მხარეც აქვს. ცხადია, რომ თანამედროვე პირობებში კავკასია ისეთ ფართო ავტონომიას ვერ მიიღებს როგორც აქვს, მაგალითად, კანადას, ავსტრალიასა და ახალ ზელანდიას. ავტონომიურ კავკასიის უფლებანი მეტად განსაზღვრული იქნება და შეიძლება ოლქობრივ თვითმართველობას ძლივს გადასცდეს ესეა ვიკითხოთ: ასე შეზღუდულ უფლებიდან რა უნდა მიეცეს საქართველოს და სხვა ეროვნულ-ტერიტორიულ ერთეულებს? ამაზე ითქმის: ყვეს რა აქვს, კავკასიის მისცესო. თუ ასე მოხდა, საქართველოს მხოლოდ ენობრივი ერობა დარჩება, მისი უმთავრესი უფლებანი კი შეჩრება კავკასიის სვიმს, რომელიც უბრალო ხმის უმეტესობით გადაწყვეტს კავკასიის საერთო საქმეებსაც და ისეთ საკითხებსაც, რომელნიც შეეხებიან მხოლოდ ან საქართველოს, ან სომხეთსა და მაჰმადიანთა პროვინციებს.

ისეთ დიდ და მრავალ ერებით დასახლებულ სახელმწიფოში, როგორც არის რუსეთი, შეუძლებელია ცენტრალისტურ დემოკრატიულ მმართველობის შემოღება. ყოველ ოლქსა და ერს აქვს საკუთარი, ადგილობრივი ინტერესები, რომელიც მხოლოდ ადგილობრივ უნდა გადაწყდეს, რადგან შეუძლებელია პეტერბურგში მოთავსებული ცენტრი ამოდენა აუარებელ საქმეს აუვიდეს და ოლქებისა და ერების მოთხოვნილებანი დროზე დააკმაყოფილოს. ამიტომ საქარია ზოგიერთ საქმეების გადმოტანა ცენტრიდან ადგილობრივ, საქარია ადმინისტრაციული და საკანონმდებლო დეცენტრალიზაცია. თხოულობენ კავკასიის საერთო ავტონომიის და ამასთან ამტკიცებენ, რომ კავკასიის ადგილობრივი საერთო საქმე აქვსო. ერთი ვიკითხოთ, რა აქვთ საერთო გუბერუსა და ნახიჩევანელს, იმერელს და ერენელ სომხებს, ქართლებს და დღესტნელ ლეკს, კახელსა და ჩაჩანს? მათ არა აქვთ საერთო არც ენა, არც ლიტერატურა, არც წმენკეულებანი, არც უფლებრივი შეგნება, არც წარსული, არც კულტურა და არც საერთო ეკონომიური ინტერესები. მაშ რა აერთებს მათ, რაში იყრებიან ერთად მათი ინტერესები და რაში უნდა გამოინახოს მათი ვითომდა საერთო მისწრაფებანი? როგორც კანონი უნდა გამოიგონოს კავკასიის სვიმა, რომ ეს კანონი ერთნაირად აკმაყოფილებდეს ჩვენსაც და ქართველსაც, ლეკსაც და სომხსაც? თუ კავკასიის ერები ასე განსხვავდებიან ერთმანეთისგან, მაშასადამე, ვერც საერთო კანონი ექნებათ თავიანთ შინაურ ცხოვრების მოსაგვარებლად, მაშ რა საქარია ორ მოპირდაპირე პოლიუსის შეერთება, რა საქარია კავკასიაში მოსახლე ერთა ნაძაღადევად გაერთიანება, რა საქარია განმეორება რუსეთის ველურ პოლიტიკისა, რომელიც ყოველთვის მხოლოდ იმას ცდილობდა, რომ ცეცხლი და წყალი ერთად მოეთავსებინა, კულტურული პოლონეთი და გაუნათლებელი შუა რუსეთი, საერთო გამარუსებელ საზომით განეზომა. ერთ რუსულ ქვაბში ჩაეყარა და რუსულად მოეხარმა. ყველამ კარგად ვიცით შედეგი ამ პოლიტიკისა, მაგრამ, როგორც ჩანს, ბევრმა დღემდისაც ვერაფერი ისწავლა და ვერაფერი დაინახა. იმას სურთ ამ უდიდეს შეცდომის განმეორება და პეტერბურგიდან რუსულ პოლიტიკის გადმონერგვა საერთო კავკასიის სვიმში, რომელიც ვერც ქართველებს დააკმაყოფილებს, ვერც სომხებსა და ვერც მაჰმადიანებს.



ჩვენი ეროვნულ-ტერიტორიული ავტონომია და სომხების კავკასიის ავტონომია ორი მოპირდაპირე პოლიუსია, ორი შეუირგებელი მტერია. ჩვენ გვინდა ეროვნულ-ტერიტორიული ავტონომიით შეძლებისდაგვარად შევასუსტოთ ეროვნული წინააღმდეგობა, რომელსაც სომხები ჩვენზე ნაკლებად არ იცნობენ. სომხთა ინტელიგენცია კი, შეგნებულად აუ შეუგნებლად, ამ საკითხს უარსხად ამწვავებს და ეროვნული შუღლი და ძლიერ ერის მიერ სუსტ ერის დაჩაგვრა მშუაგულ კავკასიაში გადმოაქვს, რაც გაკიდებით უფრო სახიფათოა, ვიდრე გამარჯვებული პოლიტიკა.

ამ აზრის დასამტკიცებლად შევიხელოთ მომავალ კავკასიის სეიმში. ყველამ კარგად ვიცით, რომ ესლანდელ კავკასიელ მაჰმადიანებს აერთებს მხოლოდ სარწმუნოება. ლეკსა და შიიტს; ჩეჩენსა და სუნიტს საერთო არაფერი აქვთ, მაგრამ ისინი მაინც შეერთებული არიან საერთო სარწმუნოების ნიადაგზე. მათ არა აქვთ არც საერთო ენა, არც საერთო ლიტერატურა, არც წარსული, არც ისტორიული ტრადიციები და არც ცოტად თუ ბევრად ერთნაირი ზნე-ჩვეულებანი, მაგრამ აქვთ საერთო სარწმუნოება, რომელიც აერთებს და აკავშირებს ბაქოელ თათარსაც და ლეკსაც, ჩეჩენსაც და თათარსაც. სარწმუნოებრივ ნიადაგის მეორე საფეხურად ეროვნული დიფერენციაცია უნდა ჩაითვალოს. მაგრამ მოხდება თუ არა ეს დიფერენციაცია კავკასიელ მაჰმადიანებში? ჩვენის აზრით, არ მოხდება და, თუ მოხდა, ეს დიფერენციაცია იმდენად სუსტი იქნება, რომ საბოლოო კლასიურ დიფერენციაციამდე მაჰმადიანებს საერთო ნიადაგად ექნებათ მხოლოდ სარწმუნოება. მაჰმადიანებში ეროვნული დიფერენციაცია ამიტომ არ მოხდება, რომ მათ შორის ერები არ არსებობს. შეუძლებელია ცალკე ერებად ჩაითვაღწენ ლეკები, ჩეჩენები და ყაზრდოელები, რომელთაც არა თუ არა აქვთ ისტორია და ლიტერატურა, არამედ დღემდისაც საკუთარი ანბანი ვერ გაუჩნიათ. მაშასადამე, ცხადია, რომ მომავალ კავკასიის სეიმში მაჰმადიანები შემოვლენ არა როგორც ამა თუ იმ კლასისა და ერის წარმომადგენლები, არამედ როგორც მაჰმადის სარწმუნოების მიმდევარნი და მატარებელნი. ამასთან მაჰმადიანებს ერთი ორად უფრო მეტი წარმომადგენლები ეყოლებათ, ვიდრე შეერთებულ ქართველებსა და სომხებს.

ესლა ენახოთ, ვის გაჰზხანდინ ქართველები და სომხები ამჟვე სეიმში. თუ მხედველობაში მივიღებთ, რომ პოლიტიკური პარტიები ჩნდებიან და ვითარდებიან ეკონომიურ ძალთა ურთიერთობის ნიადაგზე, დანამდილებით შეიძლება ითქვას, რომ სომხების მხრით მომავალ სეიმში შევლენ ბურჟუაზიული ლიბერალები, ხოლო ქართველების მხრით—სოციალისტები და რადიკალები. რა გამოვა ასეთ სეიმიდან? არავითარი, ან ყველაფერი, გარდა სერიოზულ და ხალხისთვის სახირო საქმისა. გამოვა ის, რაც გამოვიდა გალიციისა, ჰუნგრეთისა და ბოჰემიის სეიმებიდან: მუდმივი კამათი, ეროვნული შუღლი, განუწყვეტელი ობსტრუქცია და ერთმანეთის წეწვა, გალიციისა და ბოჰემიის სეიმებში შეერთებულნი არიან ისეთ ერების წარმომადგენლები, რომელთაც გაცილებით უფრო მეტი აქვთ საერთო ინტერესები, ვიდრე ქართველებს, სომხებსა და მაჰმადიანებს, მაგრამ ამისდა მიუხედავად ავსტრიაში ეროვნულ საკითხს დღესაც ისეთივე დიდი მნიშვნელობა აქვს, როგორც ჰქონდა ამ ორმოცი წლის წინად, როცა ავსტრიის პირველმა პარლამენტმა უარჰყო განთქმულ რაგერისა და პალაცის წინადადება ერო-

ვნულ-ტერიტორიულ ავტონომიების შესახებ და მივიღოთ ტერიტორიული ავტონომიების ისტორიულს. ავსტრიის პარლამენტისა, ეს იყო უდიდესი შეცდომა ავსტრიის პარლამენტისა, რომელიც ხალხს ძალიან ძვირად დაუჯდა. პარლამენტი ელემენტები თითქმის მეორე დღესვე შეუდგენ ამგვარ ავტონომიების დანგრევას, რომელიც წინა დღეს მიიღეს. მაგრამ ერთხელვე ამენებულ ისტორიულ შენობის დანგრევა ადვილი არ იყო და ავტო თითქმის ორმოცი წელიწადია მას შემდეგ, რაც ამ შენობამ ქვეშ მოიყოლია სხვა და სხვა მოპირდაპირე ელემენტები, რომელნიც თავიანთ უმთავრეს ძალს ადა ხალხის ენერჯის ეროვნულ ბრძოლას ანდომებენ. ესლა ავსტრიის დემოკრატიის მიხანს შეადგენს ისტორიულ პრინციპზე ამენებულ ტერიტორიულ ავტონომიების მოსაზრება და მათ მაგიერად ეროვნულ-ტერიტორიულ ავტონომიების შემოღება. ამ პრინციპისთვის, — ეროვნულ-ტერიტორიულ ავტონომიისთვის — ყველაზე თავგამოდებით იბრძვის... ავსტრიის სოც.-დემოკრატიული პარტია, სწორედ ის მუშათა პარტია, რომლის დეიძლი ძმა, ჩვენებური სოც.-დემოკრატიული პარტია, უფრო მეტის ენერჯითა და თავგამოდებით ებრძვის იმავე ეროვნულ-ტერიტორიულ ავტონომიის პრინციპს. ჩვენ წინაწინვე ვიცით პასუხი სოც.-დემოკრატებისა, რომელნიც სიტყვას გაგვაწყვეტინებენ და მოგვაცხებენ: ავსტრიაში სულ სხვა პირობებია და ჩვენში სულ სხვაო. ჩვენ მივუგებთ: ამ მხრით ავსტრია და კავკასია საოცრად ჰგვანან ერთმანეთს. იქაც ისევე არიან ერთმანეთში არეული სხვა და სხვა ერები, როგორც კავკასიაში, იქაც ისევე სხვა და სხვა ეროვნული, ეკონომიური და კულტურული ინტერესები აქვთ სხვა და სხვა ერებს, როგორც კავკასიაში. არ არსებობს არავითარი ისეთი „სხვა“ პირობები, რომელნიც აიძულებდენ ქართველ სოც.-დემოკრატებს უარჰყოთ ეროვნულ-ტერიტორიული ავტონომია და მიემხროთ ოლქობრივ (კავკასიისა ან ამიერ კავკასიის) ავტონომიას. ამ მხრით ჩვენი სოც.-დემოკრატები და სომხების ბურჟუაზია ხელი ხელ ჩაიკიდებენ მუშაობენ და ჩვენც ისეთსავე ისტორიულ შეცდომას გვიმზადებენ, რომელმაც განუზომელი ზარალი მიუტანა საზოგადოდ მთელ ავსტრიას და კერძოდ იქაურ ერებს. ავსტრიისა და ჩვენებურ სოც.-დემოკრატების აზრთა წინააღმდეგობაში ავტონომიის შესახებ იმელება რაღაც გაუგებრობა, ჩვენებურ სოც.-დემოკრატების ცხადი შეცდომა და ჩვენც არ შეგვიძლიან არ მივუთითოთ ამ შეცდომაზე და არ ვურჩიოთ უფრო დაწვრილებით და სერიოზულად შეისწავლონ ეს საკითხი და მერე მიიღონ ესა თუ ის საბოლოო გადაწყვეტილება. ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ საკითხის სერიოზული შესწავლა თვალს აუხეცს ქართველ სოც.-დემოკრატთა იდეოლოგიებს, რომელნიც, — თუ, რასაკვირველია, საკმაო გამბედაობა აქვთ ანდათ, — გამოტყდებიან თავიანთ შეცდომაში, უარჰყოფენ უშინაარსო ოლქობრივ ავტონომიას (ან „უარსო თვითმართველობას“) და მოითხოვენ მხოლოდ ეროვნულ-ტერიტორიულ ავტონომიას.*)

მ. ადლანტი

(დასასრული იქნება)

* ჩვენ საზოგადოდ უარყვით ყველაგვარ ავტონომიასო, — ასეთი იქნება ზოგიერთ სოც.-დემოკრატის პასუხი, მაგრამ ჩვენ იმაზე არ ვლაპარაკობთ, მართალია, პარტიულ პრინციპში უფრო-ჯერობით ნახსენებია არ არის სიტყვა ავტონომია, მაგრამ ისიც ყველასთვის ცხადია, რომ დღეს თუ ხვალ ეს პარტია „ოფიციალურად“ მიგმობობა საშაქო ავტონომიას მიუხედავად იმისა, თუ იგივე ანაგვრის ავტონომიის იმელება ეთოვინობს ეროვნული სტენი ქანელ

საჯარო პრემიის და სიტყვის თავისუფლება

ვინც არ ყოფილა ჩვენებურ პოლიტიკურ კრებებსა და მიტინგებზე, ის ვერ გაიგებს, რომ ხშირად სიტყვის თავისუფლების მოპოვებისათვის მებრძოლი ადამიანი, რომელიც ძირიან ფესვიანად სთხრის სხვების ძალმომრეობას, თვითონაც ძალმომრეობას კადრულობს და თავის პოლიტიკურ მოწინააღმდეგეს ხმის ამოდებას არ აცლის. ამას ახლა უარზყოფენ, მაგრამ ყველას კარგად გვახსოვს, როგორი დარაზმული მოდიოდნენ ერთი პარტიის წევრები კრებებზე, როგორის ვაშას მახილით ეგებებოდა ეს რაზმი ყოველივე თავის პარტიის წევრისაგან წარმოთქმულ სიტყვას, რომლის შინაარსი კარგად არც კი გაეგონა, და როგორ ყვიროდა, ხმაურობდა, შტვენით და ლანძღვა გინებით ლაპარაკს უშლიდა იმას, ვინც ამ პარტიის თეორიულ პროგრამას ან ტაქტიკას კრიტიკულად შეეხებოდა.

ჩვენ გვახსოვს, როგორ სარგებლობდა პარტიის ზოგიერთი ორატორი „თავისიანების“ ასეთის ქცევით, როგორ თავმოქმდნენ, გამარჯვებულივით გამოდიოდა კრებიდან, სადაც თავისი მოწინააღმდეგე „ღამარკცხა“ მათის ყვირილითა და ხმაურობით. აგერ სალაპარაკოდ წამოდგა ერთი ვიღაცა, ვინ არის, ვინ არისო, ეკითხებიან ერთმანეთს დამსწრენი, ამხანაგია? — არა ბურჟუა! ამბობს ვინმე და ამ ბურჟუად მონათლულმა ადამიანმა თვით ქვეშაირებაც რომ იღიაროს, მისი არავის ესმის: — ძირს! არ გვინდა! — ვაისმის დარბაზში და ამ ყვირილზე მოლაპარაკე ძალი უნებურად ჩუმდება, ვინაიდან ძნელად მოიპოვება ისეთი ადამიანი, რომელზედაც არავითარი ვავლენა არ ჰქონდეს დამსწრეთა ქებას ან ლანძღვაგინებას. ამნაირად ჩაჩუმებულს კი მისი მოწინააღმდეგე ამხანაგი „ღამარკცხებულს“ ეძახდა.

გვახსოვს, როგორ შემოდიოდნენ დარაზმული პარტიის წევრები სხვა და სხვა არა საჯარო კრებებზედაც კი, იქაც, სადაც რამოდენიმე ადამიანი, კერძოდ შეკრებილი, ერთმანეთში მოლაპარაკებას და რამე საქმეზე შეთანხმებას აპირებდა, როგორ უშლიდნენ ხელს სხვების შეკრებასა და მოლაპარაკებას. როგორც პოლიცია: „მისი აზრით“ მავნებელ და უკანონო კრებას უშლიდა და კრებაზე დამსწრეთ ჰფანტავდა, ისე ზოგიერთი პარტიაც ცდილობდა დაეშა ა ყოველი კრება, რომელიც „მისი აზრით“ ხალხისთვის სასარგელო არ იყო. პოლიციელი და პარტიაც, — ორივე „თავის“ შეხედულებას მისდევდა და „თავის“ აზრის გაბატონებას ცდილობდა. პოლიცია და პარტიაც ამით არღვევდა სიტყვის თავისუფლებას, პოლიცია და პარტიაც, — ორივე ძალმომრეობას ადგა. მართლაც წინეთ, 17 ოქტომბრამდისაც, პოლიციის ბატონობის დროს განა არ არსებობდა სრული სიტყვის თავისუფლება... იმათვის, ვინც პოლიციას ქება დიდებით იხსენიებდა? პარტიაც... თავის მაქებარ-მადიდებელს ანიჭებდა საჯარო კრებებზე სიტყვის თავისუფლებას!

იტყვიან, მაშინ ისეთი დრო იყო, რომ ხალხის შესაკვირებლად, პარტიულ დისციპლინის გასამტკიცებლად ადამიანი ძალი-უნებურად ჩადიოდა ასეთ ძალმომრეობას, — ბრინჯობილურად თავისუფლების მომხრენი ვართ და ეს მხოლოდ დამსწრეთა გრძობის ვარგანი გამოძღვანება იყოფო. მაგრამ საქმის ასეთი ახსნა საკმაოისი არ არის. ყოველივე უფლებას მომხარება სჭირია და მხოლოდ იმ სახელმწიფო დაწესებულებას აქვს სიმკვიდრე, რომელიც საცხებით გამოხატავს

ხალხის გრძობასა და ჩვეულებებს, ძალმომრეობას შეჩვეული ხალხი ყოველივე თავისუფალ დაწესებულებას ჩუქვს წესმუნავებელ იარაღად გამოიყენებს და, პირკით, ვერავითარი მონობა, ერთისაგან მეორესი დაჩაგვრა ფეხს ვერ მოიკიდებს იქ, სადაც ხალხი შეჩვეულია თავისუფლებას და სადაც საზოგადოება თვითონ ძალიდაუტანებლად ეწოდება სხვის დაჩაგვრადამონაგებას.

საფრანგეთში ცეზარიზმის მომხრე ხალხმა საყოველთაო კენჭის ყრით დაიყენა მეფედ ნაპოლეონი მას შემდეგ, რაც წინეთ რევოლუციის დროს ქუჩებზე სიხლს ღვრიდა მეფობის მოსასპობად და რესპუბლიკის შემოსაღებად. ინგლისში კი, სადაც დღეს კიდევ მოუსპობელია უწინდელ დროის კანონები, სადაც კანონით დღესაც უბრალო ქურდი სიკვდილით უნდა ისჯებოდეს, განვითარებულ და საზოგადოებრივ ცხოვრებას შეჩვეულ ხალხისაგან არჩეული მსაჯულები ამ კანონებს ივიწყებენ და ბრალდებულს იმ ახალ კანონებით ასამარლებენ, რომელიც უფრო გამოხატავს ხალხის ახლანდელ შეხედულებას.

ამიტომ პოლიტიკურ და ეკონომიურ რეფორმებისათვის მებრძოლთ არ უნდა ავიწყდებოდეთ, რომ ამასთან ერთად უნდა გარდქმნას მონობაში აღზრდილ და ერთმანეთის დაჩაგვრა-დამონებას შეჩვეულ ხალხის პსიხოლოგია. სიტყვის თავისუფლებისთვის მებრძოლმა ადამიანმა, მაგ., უნდა იცოდეს თვითონ სხვისი თავისუფლების პათვისცემა, უნდა შეიძლოს მოწინააღმდეგის სიტყვის მოსმენა, უნდა აცალოს მოწინააღმდეგეს აზრის გამოთქმა.

სწორედ ამ მხრივ მეტად სვეგულისხმა პეტერბურგის ერთ სოციალდემოკრატიულ გაზეთში (წვესკაია გაზეთა) დაბეჭდილი სარედაქციო შენიშვნა გაზეთი ამბობს:

„ჩვენ ინტერესი არ მოითხოვს ხალხში გაძლიერებას ბრმა სიძულვილისა, რომელიც პოლიტიკურ მოწინააღმდეგეს ხმის ამოდების უფლებასაც არ აძლევს. ასეთი სიძულვილი გონებას არ ემორჩილება და ამნაირ საშუალებით მოწინააღმდეგეზე მოპოვებულს გამარჯვებას არავითარი ფასი არა აქვს. გრძობაზე აშენებული გულის წყრომა ადვილად ითევ გრძობაზევე აგებულ თანაგრძობად იქცევა. ჩვენ, სოციალ-დემოკრატები, დანტერესებულიც ვართ იმაში, რომ ჩვენ კრებებზე ბურჟუაზიულმა პარტიებმა თავიანთი აზრი გამოთქვან, — ასეთი კამათი საუკეთესო საშუალება არის ხალხის პოლიტიკურად აღზრდისთვის. ამიტომ უნდა ვეწინააღმდეგოთ იმ „ოვაციებს“, რომელიც ხშირად ლიბერალებს თავისუფლად ლაპარაკის ნებას არ აძლევს.“

ეს რჩევა კარგია ჩვენებურ სოციალ-დემოკრატებისთვისაც, რადგანაც აშკარა არის, რომ ძალმომრეობაზე, მოწინააღმდეგეთ პირში ბურთის ჩაჩრაზე, მოწინააღმდეგე პრესის ბოიკოტზე და ხალხში მხოლოდ ცალმხრივ აზრების გავრცელებაზე „თავისუფლების“ აშენება არ შეიძლება, რადგანაც ამნაირ ჩვეულებებში აღზრდილი ხალხი, დღეს ერთი პარტიის მომხრე, ხვალ შეიძლება ამავე ჩვეულებებით მის მოწინააღმდეგედ გამოვიდეს.

მხოლოდ თავისუფალ კამათის მოსმენის შემდეგ შემუშავებელი რწმენა მტკიცეა და მხოლოდ იმ მომართულებას აქვს მტკიცე ნიდაჯი და მომავალ ძლიერების იმედი, რომელიც მოწინააღმდეგეთა დასამარცხებლად არ მიმართავს ხოლომ ჩაჩუმებას, ძალმომრეობას, ბოიკოტს და ხალხს ცალმხრივ აზროვნებას არ აჩევს.

სიკვდილით დასჯა და ეკლესია

მთავრობის სისასტიკე და დაუნდობლობა სარეგულუ-
ციო მოძრაობის დამარცხებაში ისეთი არის, ამ სისასტიკემ
იმდენი უღანაშაურა აღამიანი იმსხვერპლა, აღამიანის სიკო-
ცხლე ისე გააიფეს სიკვდილით დასჯის განაჩენებმა და თვით
უღანაჩენოდ „საეჭვო“ და არა საეჭვო პირთა მოკვლამ, რომ
სათათბიროს შეკრებისთანავე საზოგადოებამ თითქმის ერთ-
ხმად მოითხოვა მთავრობისაგან, რომ მას მოესპო სიკვდილით
დასჯა.

მართალია, „რუს პატრიოტთა“ წრეებმა ამის მოთხოვნა
არ მოისურვეს და, პირიქით, დღევანდელით აცნობეს ხელმწიფეს,
სიკვდილით დასჯის გაუქმება შეუძლებლად მიგვიჩნიაო, —
ასეთი დღეებმა ტფილისიდან მამა გოროდცევის „პარტიამაც“
აფრინა, — მაგრამ საზოგადოების ნაძირალთა აზრი სრულე-
ბით მოსატანი არ არის იქ, სადაც ხალხის ყველა დანარჩენი
ნაწილი, მღვამირეობისა და მიმართულების განსურჩევლად,
ერთხმად აცხადებს რამე კანონის საჭიროებას.

მხოლოდ ერთი დაწესებულება განზე გაუდგა ამ საერთო
მოთხოვნას; ეკლესია, რომელიც რუსეთში ყოველთვის მთა-
ვრობის საიდუმლო განზრახვათა აღმასრულებელი ყოფილა,
ახლაც ამტკიცებს. სიკვდილით დასჯის საჭიროებას. მღვდლებს
აეკრძალოთ სიკვდილის დასჯის წინააღმდეგ ეკლესიებში ქადა-
გება, ამ აკრძალვის დარღვევისათვის რამდენიმე უფრო განე-
ღული დღედელი კადეც დასჯეს, ცნობილი მიტროპოლიტი
ანტონი, „შავრაზმელთა მეთაური და სულის ჩამდგმელი“,
პირდაპირ აღიარებს, სახარებაში სიკვდილით დასჯა აკრძა-
ლული როდი არისო, ქრისტიანთა ზნეობრივ მოძღვრების
მცნება: „კაცს ნუ მოჰკლავ“ მხოლოდ კერძოდ აღამიანის
მოკვლას გვიკრძალავს და სახელმწიფოსაგან აღამიანის რამე
ბოროტმოქმედებისათვის სიკვდილით დასჯას არ ეხებაო.

მიტროპოლიტის სიტყვით გამოდის, რომ სარწმუნოე-
ბაში ორი ზნეობა ყოფილა: ერთი უბრალო მომაკვდავთა-
თვის და მეორეც მთავრობისათვის და ამა ქვეყნისა ძლიერ-
თათვის, რომ სარწმუნოება ამ უკანასკნელთ ზოგიერთ „შე-
ღავათს“ აძლევს.

მაგრამ ჩვენ ვიცით, რომ სარწმუნოებაში ასეთი გან-
სხვავება არ არის; ამ განსხვავებას, ამ ორნაირ ზნეობას,
ამ ორაზროვან მცნებებს ჰქმნის ეკლესია, მთავრობასთან შე-
კავშირებული, მთავრობის მოჯამაგირე, მისი ყურმოქრილი
ყმა და ბრძანებათა აღმასრულებელი. იქ, სადაც ეკლესიის
დაშორება სახელმწიფოსაგან ჯერ მოხერხებული არ არის და
საღვდლოება სახელმწიფო მოხელედ ითვლება, — ეკლესიაში
„ჩინოვნიკური“, ბიუროკრატიული აზროვნება შემოდის. ამ
აზროვნების მიხედვით ძლიერი ყოველთვის მართალია და
სუსტი — მტყუნაი, ამ აზროვნების მიხედვით ძლიერს ყოვე-
ლიაფერი მიეცემა და სუსტს კი — არა.

სწორედ ამიტომ რუსეთის ეკლესიას არასოდეს ხმა არ
ამოუღია, როდესაც ხედავდა, რომ ქურდობა, უბრალო მო-
მაკვდავთათვის ცოდვად და ბოროტმოქმედებად მიჩნეული,
ამა ქვეყნის ძლიერებშია ც ფეს იკიდებდა დი მილიონები
გროვდებოდა იმათ ხელში, ვინც თავის სამსახურით ან შთა-
მომაველობით ვალდებული იყვენ ხალხის კეთილდღეობაზე
ეზრუნათ. ეს დამოკიდებული ეკლესია ცოლქმრობის საქმეში
ამავე ძლიერთ ყოველივე შეღავათს აძლევდა; სახელმწიფო
ჯამაგირების შემჩრე ხალხს საომრად ავლუიანებდა, როდენ

საც იცოდა, რომ ეს ომი მხოლოდ რამდენიმე ამა ქვეყნის/
ძლიერთა პირად ანგაარებით იყო გამოწვეული, სიკვდილით
ხელში წინ მიუძღოდა იგი ჯარს და უღანაშაურის სიკვდილით
დმდეგეთ ანაკვირებდა, ამავე ბიუროკრატიულ წყობილების
ძლიერთა გასამარჯვებლად ლოცვა-კურთხევას და „სასწაულიან“
ხატებს ატანდა სხვა და სხვა სარდლებს. და ახლა, როდესაც
გარეშე მტრისაგან დამარცხებული რუსეთის ჯარი შინაურ,
უიარაღო „მტრებსე“ გამარჯვებას აპირებს, იგივე ჩინოვნი-
კური ეკლესია მას ჰფარველობს და შინაურ მტრების დასამა-
რცხებლად ყოველივე საშუალებით ხელს უწყობს მთავრობას.
აღსარების დროს მღვდლები რუსეთში ეკითხებიან სოფლე-
ლებს, „პატარა წიგნაკები“ და ფურცლები ხომ არ წვაგია-
თხაეს, ან ვისაგან მიგილიაო, პოლიციელობას არ კმარობს და
ამართლებს დამსჯელ რაზმების უზაგალითო ქცევას და სისა-
სტიკეს, — სახარება სიკვდილით დასჯას არ გვიკრძალავსო!..

რეაქციის გამარჯვების იმედი აქვთ და არ უნდათ თბი-
ლი ადგილი და ჯამაგირები დაჰკარგონ, იციან, რომ ბიუ-
როკრატიული მთავრობა მათს დახმარებას არ დაივიწყებს
ისევე, როგორც არ დაივიწყა მან ცნობილ დუბასოვის სამ-
სახური, რომელმაც მოსკოვი სისხლით შეღება და შეიარაღებუ-
ლზე მეტი უიარაღო ხალხი დახოცა, როგორც არ დაივიწყა
მანვე დურნოვოს ღვაწლი, რომელმაც რეაქციის სული ჩაუ-
დგა და ამისთვის ხაზინიდან საჩუქრად ორასი ათასი მანეთი
მიიღო.

იმისთვის, რომ ეკლესია მხოლოდ თავის საკუთარ საქმეს
აღვეს და მოაწმუნეთა კრებულის ხელმძღვანელი შეიქნეს
სასულიერო და არა სახორციელო საქმეში, აუცილებლად
საჭიროა იმ დამოკიდებულობის მოსპობა, რომელიც ახლა
სამღვდლოებას და მთავრობას აქვს. ეკლესია უნდა იყოს
თავისუფალი, ეკლესიის მრევლად უნდა ითვლებოდეს მხო-
ლოდ ისინი, ვისაც რწამს სარწმუნოება, ვისაც სურს მოა-
წმუნეთა კრებულში ირიცხებოდეს, ვისაც უნდა საღვდლოე-
ბის სულიერ სამსახურისთვის დანიშნულ ჯამაგირის თავისი
წილი იკისროს. თვით მღვდლების მოწვევისა და გადაყენების
უფლება უნდა ჩამოერთვის მთავრობას და მოაწმუნეთა ხელში
გადავიდეს. მაშინ და მხოლოდ მაშინ შეიძლება ეკლესია
პოლიციელობას თავი დაანებოს და ათასნაირი ლოლიკური ხრი-
კებით აღარ გაამართლოს სიკვდილით დასჯა, რომელიც იგივე
კაცის კვლა არის. მხოლოდ მაშინ გახდება შესაძლე-
ბელი სვინიდისის და რწმენის თავისუფლება.

ს. ჯ — და.

რუსეთის ცხოვრება

სათაობარო

ყველა ცოტად თუ მეტად გამოფხოზობულ აღამიანის
ყურადლება ამჟამად სათათბიროსაკენ მიქცეულია. ის დაწე-
სებულება, რომელსაც მსახარად იღვებდენ ზოგიერთები, რომე-
ლიც განმათავისუფლებელ მოძრაობისთვის თითქმის მაგნებ-
ლად მიაჩნდათ, ახლა იმდენად მნიშვნელოვანი გამოდგა, რომ
თვით მისი უარმყოფელი აღარავითარ საშუალებას არ ზოგავენ
იმისთვის, რომ ორიოდ თავის წარმომადგენელს სათათბიროს
წვერობა აზგუნონ.
თქმა არ უნდა რომ ამ მნიშვნელობას სათათბირო
ვერ მიიღებდა, თუ ბოიკოტის იდეით განიმსქველობდა სა-
ზოგადოება და ხალხის ყველა პროგრესიული ელემენტები

სათათბიროს წევრობას მემარჯვენეებს თუ დაუთმობდენ და რუსეთის ბურჟუაზიული დემოკრატია ნაკლებ რადიკალობას თუ გამოიჩენდა, მაშინ სათათბირო, მემარჯვენე ელემენტებისაგან შემდგარი, სრულ მორჩილებას გაუწევდა მთავრობას და ნამდვილ კანცელარიად შეიქმნებოდა.

მაგრამ მოხდა ის, რასაც სრულებით არ მოელოდნენ ბრიკოტის დოქტორინორები და, ბურჟუაზიულ დემოკრატის წყალობით, სათათბირო რუსეთის განმათავისფლებელ მოძრაობაში ძლიერ იარაღად გამოდგა.

მათათბიროში მთავრობასთან ბრძოლა ბარაკებზე თოფიარაღით გამოსვლის არა ჰგავს და ამიტომ ისინი, ვინც ერთხელვე დაწერილ „რეკვებშით“ ცდილობენ ყოველ რევოლუციის შექმნას, ამ „შვიდობიან“ ბრძოლას უარპოყენენ, მართლაც, რა არის ეს ათასნაირი საპარლამენტო ფორმობა, თავმჯდომარესი და მის თანაშემწეების არჩევა, სეფე სიტყვის მოსმენა, საპასუხო ადრესის შედგენა, ამ ადრესის სანასუსოდ მთავრობისაგან ახალ განცხადების მიღება, რა არის ეს ამინსტიის მოთხოვნა, სიკვდილით დასჯის მოსპობაზე გატაცებულ სიტყვების წარმოთქმას, სხვა და სხვა ბოროტმოქმედებაზე შეკითხვა და პასუხის მიუღებლობა, — რა მნიშვნელობა და ფასი აქვს ამ წაჯვრეუკუჯვრეობას, როდესაც ხალხი უწინდელივით ჰგმინავს და ოხრავს და აღმინისტრაცია ძველებურად განუკითხავად ნაფარდობს და ყოველივე თავისუფლების გრძნობას სპობს ხალხში? რას აკეთებენ დეპუტატები? სად არის მიწა, რომელსაც ასეთის გულის ფანცქალით მოყლის მშრომელი გლეხობა, სად არის თავისუფლება, რომელიც აუცილებელია ხალხისთვის?

საპარლამენტო ბრძოლას შეუჩვეველი ხალხი, რომელიც ზოგიერთებმა დაარწმუნეს, რომ მხოლოდ ბარაკებით და წითელი დროშის ფრიალით შეიძლება რამე ცვლილების შემოღება სახელმწიფოში, ახლა უკმაყოფილებას ცხადებს და ამბობს, ჩვენი გაზნაწილი კაცები არაფერს აკეთებენო. ამ აზრის გავრცელებას ხელს უწყობს სოციალ-დემოკრატიული პრესაც, რომელიც სახელს უტყუავს „კადეტების“ სათათბიროს, და სოციალ-დემოკრატიული პარტიაც, რომელმაც პეტერბურგში, მაგ. დღეს კრებების სრული თავისუფლება მიიღო, რადგანაც პოლიციამ დაინახა, რომ ამ კრებებზე სოციალ-დემოკრატები მთელ თავის დროს და თავის ნიქსა და ძალ-ღონეს ანდომებენ ბურჟუაზიულ დემოკრატის გინებას, სათათბიროს სახელის გატყუას და ამასობაში ივიწყებენ მთავრობას და მის მოქმედებაზე ხმის ამოდებასაც საჭიროდ არ სთვლიან.

პოლიცია ბურჟუაზიულ დემოკრატის საჯარო კრებების უფლებას არ აძლევს და სოციალდემოკრატებს კი კრების სრულ თავისუფლებას ანიჭებს. სოციალ დემოკრატები, რასაკვირველია, მიხედნენ, რომ ეს, პოლიციის მხრივ, პროვოკაცია იყო, რომ უნდოდათ ამით

სოციალ-დემოკრატების საწინააღმდეგოდ შეემზადებინათ ბურჟუაზიული დემოკრატია. პეტერბურგის სოციალ-დემოკრატიული გაზეთები ურჩევენ თავის მოწინააღმდეგეთ, ამ პროვოკაციას ნუ აპყვებითო, — მაგრამ იგივე გაზეთები და იგივე პარტია ივიწყებენ, რომ ამ ფაქტში განსაკუთრებით საგულსხმია მთავრობის სურვილი, — განხეთქილება ჩამოაგდოს და გაძლიეროს სოციალდემოკრატებსა და ბურჟუაზიულ დემოკრატებში, რომ შემდეგ უფრო ადვილად დაამარცხოს მოწინააღმდეგეთა დაქსაქსული ძალები.

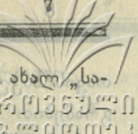
მაგრამ მთავრობისაგან ასეთ მტრობის გაძლიერებას თუ პროვოკაციას ვეძახით, პროვოკატორები უნდა ვუწოდოთ იმათაც, ვინც დღეს, როდესაც რევოლუცია ჯერ დასრულებული არ არის, ხალხისაგან მოპოვებულ კულმოკვეცილ თავისუფლებას იმისთვის ხმარობს, რომ ბურჟუაზიულ დემოკრატის გინებით ხალხს რევოლუციის მთავარი მიზანი დაივიწყებინოს და ამით საოპოზიცია ძალები შეასუსტოს. პროვოკაციას ეწევა ისაც, ვინც სათათბიროს წევრთა, თუნდ ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულ წევრთა, გულწრფელად დაწყებული მთავრობის საწინააღმდეგო ბრძოლას ხალხში სახელს უტყუავს და იმის მაგიერად, რომ სათათბიროს გარედ ზურგი გაუმაგროს ამ ბრძოლას, — სათათბიროს წევრთა ძალის ასუსტებას და ხალხს ეუბნება, მათ ნუ აპყვებით, ისინი მოლაყვებ და „თქვენი მტრები“ არიანო.

რატომ უნდა იწყინოს ადამიანი თავისუფლება, თუნდ იგი სხვა პარტიის მოპოვებული შეიქმნას. რად უნდა გადუდგეს თავისუფლების საქმეს ადამიანი მხოლოდ იმ მიზეზით, რომ ოციცალიურად, სახელით ამ საქმეს სათავეში უდგია მოწინააღმდეგე ან მოკავშირე პარტია. ნუ თუ ხალხის მტრობა არ არის, — საერთო ბრძოლაზე ხელის ალება და მოკავშირის დასუსტება? ოღონდ ჩემი პარტია გაძლიერდეს, ოღონდ ჩემმა პარტიამ გაითქვას სახელი, თორემ უამისოვ არც თავისუფლება მინდა და არც კეთილდღეობაო, — ეს ხომ უგუნურებაა, ამას ხომ ფეოდალურ წყობილების დროს ყოველი ფეოდალი ამბობდა და ამით საერთო საქმეს სამარეს უთხრია.

სათათბირო ახლანდელ განმათავისუფლებელ მოძრაობაში ერთ-ერთი ძლიერი იარაღია და ამ იარაღის გამოყენება საჭიროა. შეიძლება ამ იარაღით საქმის საბოლოოდ გადაწყვეტა არ მოხერხდეს და ხალხს სხვა, უფრო ძლიერ საშუალების მოძებნა დასჭირდეს, მაგრამ ღიად ბრძოლაში არც ერთ იარაღის უყურადღებოდ დაგდება არ ვარგა და მით უფრო არ ვარგა ამ იარაღის ძლიერების შესუსტება ხალხში მის საწინააღმდეგო აგიტაციით, მით უფრო მაშინ, როდესაც ამ აგიტაციას იწყებს რომელიმე პარტია მხოლოდ იმიტომ, რომ სათათბიროში უმეტესობა სხვა პარტიას ეკუთვნის. ასე რომ მოვიტკეთ, ერთ დროს ბარაკების გინებასაც დავიწყებთ, თუ ამ ბარაკებზე ბურჟუაზიული დემოკრატიაც გამოვიდა და თუ იქაც მან პირველობა დაისაკუთრა.

ხალხს საქმე აწუხებს, ხალხს თავისუფლება და კეთილდღეობა სჭირია და მისთვის ულ ერთია, პარტისგან მიიღებს ამ თავისუფლებას. სულ ერთი არ არის იგი მხოლოდ იმათთვის, ვინც პარტიაში არის გაბატონებული და ვისთვისაც საქმის სხვა პარტიისაგან გაძლიერება ხშირად პირად გავლენის შესუსტებას ნიშნავს.

მაგრამ ხალხი ხომ ბოლოს და ბოლოს თავის საკუთარ კუთხე იტყევა, თავის სარგებლობას ეძებს და იმ გზას ადგება, რომელიც უფრო ადვილად და უფრო უხიფათოდ მი-



იყუანს მას დასახულ მიზნადის, რომელიც მისცემს მას კეთილდღეობას და თავისუფლებას. ამიტომ ხალხი, რუსეთში მაინც, ზურგს შეუქცევს და ბრძოლას გაუწყვეს იმათ, ვინც ხელს შეუშლის სათათბიროს მოქმედებას, სულ ერთია მთავრობა იქნება იგი, თუ რომელიმე პოლიტიკური პარტია.

ბ. ს.

ჩეხეთი და რევოლუცია

შემცდარია ის ადამიანი, რომელიც იფიქრებს, რომ რეაქციამ უკვე დაამარცხა რევოლუცია და რომ ხალხი იძულებული იქნება უწინდელივით დემოკრატიისადმი აღმინისტრაციის ძალ-მომხრეობას. მართალია სათათბიროს საპასუხო აღრეს ხე, რომელშიც გამოთქმული იყო ხალხის სხვა და სხვა ძირითადი საჭიროება, მთავრობამ უარი გამოაცხადა და ამით ხალხს დაუმტკიცა, რომ წინანდელივით განუსაზღვრელ ბატონობის შერჩენა სწყურია, მაგრამ დღეს ხალხი მთავრობის სურვილსა და მისწრაფებას სხვა თვალთ უყურებს და მის ბრძანებასაც აღარ ემორჩილება. ხალხი მომავალ ბედნიერების იმედით და მტარვალებისადმი სიძულვილით აღსავსე არის და, სანამ მისი გული არ გამოცვლილა, ჩვენც სრული უფლება გვაქვს ვიფიქროთ, რომ დღეს თუ არა ხალხი მაინც დიად შინაურ ბრძოლაში გამოაჯგუბება ხალხისკენ იქნება.

სწორედ ამ „გულის გამოცვლას“ ცდილობს ძველ წყობილების დამცველი მთავრობა. რუსეთს ს სხვა და სხვა კუთხეში „დამსჯელ რაზმების“ გაგზავნით, ბრალიანისა და უბრალოსი განუკითხავად გასამართლებით, თავის სისასტიკითა და დაუნდობლობით მან მოისურვა რევოლუციისადმი სიულოვროს გაძლიერება, მას უნდოდა, რომ ხალხს „მონატრებოდა“ უწინდელი მდგომარეობა, რომ ხალხს სისხლით შეღებულ თავისუფლებისთვის ისევე მშვიდობიანი მონობა ერჩია!

ამ საშინელ მიზნის მისაღწევად ძველ წყობილების მომხრენი არაერთარ საშუალებას არ ერიდებიან! — დღეს კიდევ ოდესაში აღმინისტრაციის სათავეში მდგომი პირები საჯაროდ აცხადებენ, მოკლულ პოლიციელების სისხლი უნდა ვიძიოთო; კიევში პროკლამაციებით ხალხს აგანებენ „პოლონელებს და ურიებს რუსები არ უნდა დაეჩივანოთო. ურიებმა ხელმწიფისაგან ყველა პოლიტიკურ დამნაშავეს განაოვისუფლება მოითხოვესო, — მაგრამ მაშინ მთელი რუსეთი ხომ სხვა რჯულის ხალხს ხელში ჩაუვარდებაო! ჩვენ იარაღი გვაქვს და საჭირო დროს გვერდში ამოგვიდგებიან კახაეები და უმალესი მთავრობაო.“

ხალხის განთავისუფლების მტრები ფიზიკად არიან. მთავრობის ოფიციალურ განხეთქილ უკველ დღე რუსეთის სხვა და სხვა კუთხიდან ვიღაც საექვო პირთა დღეშეები იბეჭდება, — ამ დღეშეებით ხელმწიფეს სთხოვენ, სათათბიროს ნუ აპყვები, მის სურვილებს ნუ აასრულებ, ჩვენ სულით და გულით შენი მომხრე და ერთგული მოსამსახურენი ვართო.

ციმბირში, აღზად სხვების ქუჩის სასწავლებლად, სამხედრო სასამართლოს წესით სჯიან სამხედრო აღმინისტრაციის უმაღლეს ადგილობრივ წარმომადგენელთა, რომელნიც უკანასკნელ ვადიკების დროს საჭიროდ არ სთვლდნენ ხალხის დახვრეტა-აწიოკებას და ცდილობდნენ საქმე მშვიდობიანის გზით მოეწყოთ.

თუმცა ხალხმა თავის წარმომადგენელთა პირით გადაჭრით გამოსთქვა თავისი სურვილი, რომ მთავრობამ ყველა პოლიტიკური ტუსადი ახლავე გაანთავისუფლოს, მაგრამ მთა-

ვრობა, ამ სურვილის ასრულების მაგიერად, კიდევ ახალ „საექვო“ კაცებს დაეძებს და ატუსაღებს.

თუმცა ხალხმა საჭიროდ სცნო სიკვდილით სპობა, მაგრამ მთავრობა დღესაც კიდევ სარჩობელაზე აგზავნის იმათ, ვისი ბრალი მხოლოდ ის არის, რომ წინააღმდეგობას უწევდნენ აღმინისტრაციის ძალმომხრეობას.

თუმცა ხალხმა პასუხისმგებელი სამინისტრო ისურვა, მაგრამ მთავრობამ ამაზედაც უარი გამოაცხადა და ისეთი მინისტრები დაიყენა, რომელნიც წინეთაც ყოველთვის ცნობილი იყვნენ, როგორც ხალხის მტრები და დამომხრელები.

ესეც არ კმარა: ხმა დადის, პეტერბურგის სამხედრო წრეებში რაღაც შეუქმულება მზადდება, რომელსაც მიზნად აქვს სათათბიროს უმთავრეს წევრთა დატუსაღება, რუსეთში სამხედრო დიქტატურის გამოცხადება და, ცნობილ ტრეპოვის მეთაურობით, საშინელის სისასტიკითა და სისხლის ღვრით თავისუფლებისადმი ყოველივე მისწრაფების აღმოღვნა; ძველ წყობილების მოწინააღმდეგეთა სიებს ამაღლებენ; ვინც ამ სიებში ჩაინიშნება, — განუსჯელად მოჰკლავენ ისე, როგორც სემიონოვის პოლკი ისეთივე სეებით ჰკლავდა ნიკოლოზის რკინის გზაზე გავიცივის მეთაურებს

საშინელი ამბები მოგველის... მაგრამ ამ საშინელებით ხალხის სარევილუციო ძალა არ მოისპობა. პირქით, ძველ წყობილებისადმი ღრმა სიძულვილი უფრო მტკიცე გახდება და ამის გარდა, ბისმარკის თქმისა არ იყოს, ხიშტის წვერზე სახელმწიფო წესწყობილების აგება არ შეიძლება.

მთავრობის უმაღლეს წარმომადგენელთა სარეაქციო აზროვნება და მისწრაფება სათათბიროს მოქმედების დროს ისეთი აშკარა შეიქმნა, რომ სათათბიროს ერთმა წევრმა, წოდებით მღვდელმა ვერ მოითმინა და საჯაროდ გამოაცხადა, — „აქეთ რომ მოვიდოდი, მთავრობის იმედი მქონდა და მხოლოდ ენლა დაეინახე და დავრწმუნდი, თუ როგორს თავგასულობამდის მივიდნენ სახელმწიფოს მმართველებო“. ამავე სვე ხედავს ხალხი ხედავს გლეხობა, რომელიც აქა-იქ ისევ იწყებს აშკარა შეტყუებას აღმინისტრაციის დაბალ მოხელებთან, გლეხობა ანთავისუფლებს დატუსაღებულებს სცემს და იარაღს ართმევს პოლიციელებს და აცხადებს, დღემდის თუ მხოლოდ „მიწა“ გვინდოდა, ახლა ვხედავთ, რომ უფლება მოკლებული ადამიანი მივს ვერ შეირჩენს და ამიტომ ვითხოვთ „თავისუფლებას“, რომ უწმედვ ამ თავისუფლების საშუალებით მივაყ დაეიკატორათო.

სათათბიროს მოქმედება, რომელიც თავის თავად ჯერ ნაყოფიერი არ არის, ძლიერი აღმზრდელი გამოაღვა გლეხობისათვის, რომელიც გაფაცოცებით თვალყურს ადევნებს იმას, თუ რას იტყვიან ხალხის წარმომადგენლები ხალხის გაჭირვებაზე ან რა ზომას დასახელებენ მუდამ მშვიერ და მუდამ დამონებულ გლეხის სასარგებლოდ. ამით ნადავი მზადდება საორგანიზაციოდ, — სერთო მიზნების გარკვევა ერთობის გრძობას ჰქმნის და ამით ადვილებს საერთო ბრძოლას ყველასათვის საჭირო უფლებების მოსაპოვებლად. და რასაც ვერ იხამს ქალაქის მუშათა თუნდ შეარაღებული რაზმები, იმის ადვილად მოახერხებს გლეხობა. მომავალ შეტყუებაში უმთავრესი მნიშვნელობა ექნება გლეხობას და რუსეთის რევოლუცია ბოლოს საგლხობო რევოლუციის სახეს მიიღებს.

ამ გარემოებას დიდი მნიშვნელობა აქვს. რაკი გლეხობა იმნება რევოლუციის მიომხდენ, ამიტომ ცხადია, რომ იგი

და სამუშაო დღე გააგრძელონ შუალამემდის. არ არსებობს ისეთი კანონი, რომელიც საზღვარს უღებდეს დამქირავლების თვითნებობას.

ამ მხრით მრეწველობაში მომუშავე ქალთა მფარველ კანონებსაც მცირე მნიშვნელობა აქვს. ყოველი ახალი დადგენილება ჰქმნის ახალ ნიადაგს შრომის დაკვის პირციპის დასარღვევად. მწარმოებელნი ყოველ საშუალებით ცდილობენ, კანონს გვერდი აუხვიონ და სამუშაო დღე გაადიდონ. საფაბრიკო ინსპექტორების ანგარიშებში აუარებელი შემთხვევებია აღნიშნული, რომელნიც ამტკიცებენ ამ გარემოებას. კანონის დარღვევას განსაკუთრებით ადვილებს ის გარემოება, რომ თვით კანონი წარმოების ზოგიერთ დარგის მწარმოებლებს ნებას აძლევს, სამუშაო დღე გააგრძელონ და დაწესებული ყოველ-კვირეული დასვენება მუშებისა მოსპონ. 1900 წელს გამოცემულ ცირკულიარით წელიწადში 60 დღეს შეიძლება 12 საათამდე იქმნეს მუშაობა გაგრძელებული და წელიწადში 15-ჯერ შეიძლება არ მიეცეს მუშების ყოველკვირეული დასვენების დრო. 1902 წელს გამოცემულ ცირკულიარით 30 დღე მიემატა გრძელ დღეების რიცხვს. ამ შედეგით, რასაკვირველია, ხელგაშლილად სარგებლობენ მწარმოებელნი და, ოცვა უნდათ აგრძელებენ სამუშაო დღეს. მართო პარიჟში სტატისტიკით აღნიშნულია 1902 წლამდის 324000 ნორმაზე გადაცილებული სამუშაო დღე მომუშავე ქალთათვის (1902 წ—კი 754000) და ამასთანავე მუშაობა არ შეწყვეტილა 66000 დასასვენებელ დღეში) 1902—წ 55000). „რადგან ნებადრის რაოდენობა მატულობს, საჭირო ხდება აუარებელი ოქმების შედგენა და მე მუდამ უნდა პროტესტი ვაცხადო ამის წინააღმდეგო,“ ამბობს ერთი საფაბრიკო ინსპექტორი. კანონის დარღვევის შემთხვევები უთვალავია, რადგან, როგორც ოფიციალური ანგარიშები ამოწმებენ, ყოველი მეთვალყურეობა მხოლოდ ფიქტიურია. კანონის დარღვევა სულ უფრო და უფრო ხშირი ხდება. 1903 წელს ინსპექტორებმა აღნიშნეს 6121 შემთხვევა დაწესებული დღის გაგრძელებისა. ბავშვების შრომის შესახებ კანონის დარღვევა თითქმის ორჯერ უფრო ხშირი იყო წარსულ წელთან შედარებით! როდესაც საქმე სასამართლომდის მიდის, მრეწველები აკიანურებენ საჩივარს თვით კანონში მოქცეულ შედეგათვის წყალობით, რომელიც მეტად ფართო ასპარეზს აძლევს მათ თვითნებობას.

თამაზა გავგაღაშვილა

ამოძახილი

სამშობლოს მიწა ამბობდა: მტერს როგორ გავახარებო? მზეს დაუზნებლებ უწინამც, სიცოცხლეს ჩავამწარებო!..

ავი და მწარე დღეები ოღონდაც ხშირად მწვევია და ისტორიულ ქართველის თვით მეზი დაუფრქვევია; სკვით-ბარბაროსი ველური მახვილით შემომსევია, მაგრამ ქაზანი ერისა მაინც წინ გამიწევია.

ზღვით-დღევით, ტალღა ნასრული მრავალჯერ დამკვეთებია, წამებს მოუსრავს, რაც წლობადი მიშენებ - მიკეთებია; მაგრამ სიმტკიცე რაინდის მარადის რჯულად მდებია და ბოლოს იგი მიქნია, რაც გულში ცეცხლად მნთებია; დედასა მტრისას, ურჯულოვ, ჩემს ნაღვაწს თიბავ-ცელავდე, ჩემს მთა-ველს, მინდორ-წალკოტსა ბარბაროსულად ჰქელავდე, მწვილების წმინდა საფლავსა მწიკლიან ფეხით თელავდე, ჩვენ ვისხდეთ დაშავებულნი და შენ კი ბრწყინავ-ელავდე!..

დედასა მტრისას, ტილო, ყვავივით ჩამომჩხაოდე, თავს მადგე სულთა მსუთავად, მხეცივით ღრენდე, ბლაოდე, მე დამზრას სუსხმა ზამთრისამ, შენ გაზაფხულით ჰყვავოდე, და ვიყო დაკნინებული, ველარც მართვივით ვკნაოდე!..

დედასა მტრისას, ვერავო, შენ ჩემი სისხლით თვრებოდე, ვაქაცად მოსულ მეტრძოლსა ვაქაცად ვერა გხვდებოდე; დათარეშობდე, წუნკლობდე, რასაც კი შეეყრებოდე, მე ვიჯდე ბორკილ-მეყრილი, შენ ჩემის ტანჯვით ტკებოდე!.. გამომიზრდია შევლები, კიროფლით გამიბანია, სული გმირული იმაში ჩამიდგამს, ჩამიტანია; გამომიბრძედენ ისინიც, — იბრძვიან კარგა ხანია, — არ შეგარჩენენ არაფერს, ან ვის რა გაუტანია?!..

სამშობლოს მიწა ამბობდა: მტერს როგორ გავახარებო? მზეს დაუზნებლებ უწინამც და... ქვესკნელს მივაბარებო!

ამერიკელი მუშა *

ჩრდილოეთ ამერიკის შეერთებული შტატები ისეთ ქვეყნების რიცხვს ეკუთვნის, რომელნიც უცებ, ოციოდე წლის განმავლობაში იფეთქებენ, აყვავებებიან და გაცილებით წინ

* კურსკის წიგნაკიდან.

უსწრობენ საუკუნეებით შექმნილ ქვეყნებს. ჩრდილოეთ ამერიკის შტატებში 1870 წელს მხოლოდ 38 მილიონი მცხოვრები ითვლებოდა, ახლა კი 80 მილიონს აღემატება. 1870 წელს ქალაქელები შეადგენდნენ 21% -ს, ე. ი. მცხოვრებთა მესამედი მესხუთედს, 1900 წელს კი 33% -ს, ე. ი. მცხოვრებთა მესამედი ქალაქებში ცხოვრობდა. საოცარის სისწრაფით იზრდებიან ქალაქები. მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისის ნიუ-იორკში ითვლებოდა 70,000 მცხოვრები, ესლა კი თითქმის ოთხ მილიონს შეადგენს. ორმოცდაათი წლის წინად ჩიკაგოში ათი ათასი მცხოვრები არც კი იყო, ესლა კი ორ მილიონსაც გადასცილდა. ასეთი არაჩვეულებრივი ზრდა ქალაქებისა და მცხოვრებთა რიცხვისა იხსენება — ერთის მხრით — იმიუ, რომ სხვა ქვეყნებიდან ამერიკას განუწყვეტლივ ემატებიან გადასახლებულნი, მეორეს მხრით — ვაჭრობისა და მრეწველობის საოცარ განვითარებით.

ნახევარ საუკუნის წინად ჩრდილოეთი ამერიკა განსაკუთრებით სამეურნეო ქვეყანა იყო, ესლა კი მეურნეობამ უკან დაიხია და იმისი ალაფი დაიკირა ვაჭრობა-მრეწველობამ. ამჟამად მართო სამრეწველო მუშათა რიცხვი 6 მილიონ კაცს აღემატება. რკინის გზების სიგრძით ამერიკას პირველი ადგილი უჭირავს მთელ ქვეყანაზე. ამერიკაში იმოღვანა ქვის ნახშირს, რკინას, ფლადს და სპილენძს შოულობენ და აქეთებენ, რომ ევროპის რამდენიმე სახელმწიფო საერთოდ იმოღვანა ლითონს ვერ მოაზნადებს. 1890 წელს ჩრდილოეთ ამერიკაში მოაზნადეს 18 მილიარდ მანეთად ღირებული საქონელი, ხოლო 1900 წელს მოაზნადდა 25 მილიარდ მანეთისა.

საინტერესოა ვიცოდეთ, როგორ ცხოვრობს ამ აუარებელ სიმდიდრის შემქმნელი მუშა.

ამერიკელი მუშები, სამ ნაწილად გაიყოფებიან: გადმოსახლებულები, ზანგები და ადგილობრივი მცხოვრებნი. გადმოსახლებულნი, რომელნიც 1904 წელს 1 მილიონს შეადგენდნენ, გამოქცეული არიან თავიანთ სამშობლოდან, სადაც ეკონომიურ და პოლიტიკურ უღელს ვერ გაუძლეს და ოკეანეს მეორე მხარეს სცადეს თავისუფლებისა და ბედნიერების მოპოება. გადმოსახლებულნი უმეტეს ნაწილად გამოუცდელნი არიან, არ იციან პირობები ამერიკულ ცხოვრებისა და ამიტომ უფრო შავ სამუშაოს ადგებიან.

ზანგთა რიცხვი ათ მილიონამდე აღის. აქედან შესამჩნევი ნაწილი უბრალო მუშაა. თეთრ-კანიანები და ზანგები ერთმანეთისგან ძალიან განსხვავდებიან ეკონომიურად და პოლიტიკურად. პირველნი მართონ არიან, მეორენი-კი მონები. ნაშთები წინანდელ მონობისა დღესაც არ მოსპობილა, — ზოგიერთი მუშათა კავშირები თავიანთ წრეში ესლაც არ იღებენ ზანგებს, მაგრამ ასეთი ჩვეულება თანდათან ისპობა.

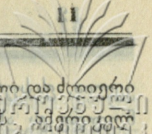
ამერიკელ მუშათა არმიის საუკეთესო ნაწილს შეადგენენ მკვიდრი ამერიკელები და გადმოსახლებული მექანიკოსები, ქვის მთლელები, ღურგლები და სხ. საშუალოდ ეს მუშები უბრალო მუშებზე ორჯერ და სამჯერ მეტ სამუშაო ქირას იღებენ და შედარებით კარგადაც ცხოვრობენ. ამ მხრით მეტად საინტერესოა ვაშინგტონის შტატის ბიუროს მიერ შედგენილი სტატისტიკა, რომელიც საუკეთესო საზომია ამერიკელ მუშის ეკონომიურ მდგომარეობის გამოსარკვევად. ავიღოთ უბრალო მუშები.

	ჩრ. ამერიკაში.	ინგლისში.	გერმანიაში.	საფრანგეთში.
თვეური შემოსავალი უბრალო მუშებისა	71 მან.	41 მ.	31 მ.	43 მ.
ვერაში მუშაობენ	56 ს.	52 1/2 ს.	56 ს.	60 ს.
თვეური შემოსავალი მეძინაქანების	120 მ.	68 მ.	62 მ.	64 მ.
ვერაში მუშაობენ	56 ს.	53 ს.	60 ს.	61 1/2 ს.
მკედლეების თვეური შემოსავალი	131 მ.	72 მ.	57 მ.	76 მ.
ვერაში მუშაობენ	56 ს.	53 1/2 ს.	60 ს.	60 ს.
ღურგლების თვეური შემოსავალი	148 მ.	80 მ.	67 მ.	36 მ.
ვერაში მუშაობენ	49 1/2 ს.	50 ს.	55 ს.	65 ს.
ასოთამწყობთა თვეური შემოსავალი	176 მ.	68 მ.	57 მ.	62 მ.
ვერაში მუშაობენ	50 ს.	50 ს.	51 ს.	60 ს.
ქვისმთლელობა თვეური შემოსავალი	208 მ.	83 მ.	59 მ.	65 მ.
ვერაში მუშაობენ	48 ს.	52 ს.	56 1/2 ს.	63 ს.

როგორც ხედავთ, ამერიკელ მუშის შემოსავალი ორჯერ და სამჯერ სჭარბობს ინგლისისა, გერმანიისა და საფრანგეთის მუშის შემოსავალს. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ზოგი ამერიკელი მუშა, მაგალითად ქვისმთლელი, ერთ თვეში უფრო მეტს შოულობს, ვიდრე რუსეთის მუშა ერთ წელიწადში. იმ შტატებში, სადაც კანონით განსაზღვრულია სამუშაო ქირის მინიმუმი, მუშა დღეში ოთხ მანეთზე ნაკლებს არ იღებს (სახელმწიფო და ზოგიერთ სხვა სამუშაოზე). თუ მუშა დახელოვნებულია, დამატებით ქირასაც აძლევენ. მაგალითად: თუ ლითონის ქარხანაში მუშა 11-ჯერ გამოუშვა ქურიდან გამდნარი ჯოჯარი, მიიღებს 80 მანეთს, მაგრამ თუ ამას მეთორმეტეც მიუაქა, იმავე ხანში იღებს 160 მანეთს. ზედმეტი სამუშაო ამერიკაში ძალიან გავრცელებულია და ზოგიერთ შეთხვევაში მუშა ზედმეტ სამუშაოთი ერთი ორად მეტს იღებს მაგრამ ასეთი სამუშაო სამაგიეროდ, მისთვის ძალიან მანებელიც არის. ყურადღების ღირსია, რომ ამერიკაში განვითარებული და დახელოვნებული მუშა იმდენ ჯამგირს იღებს, რამდენსაც იღებენ მოხელენი და ახევენები. იქ ფიზიკური შრომა ადამიანის ღირსებას არ ამცირებს და ამიტომ უბრალო მუშაობას არაფერს თაკილობს: არც სტუდენტი და არც მოხელე, არც უსაქმო ექიმი და არც ინჟინერი.

ზოგს ევონება, ამერიკაში რახან ასე ძვირი ყოფილა სამუშაო ხელი, ცხოვრებაც ძვირი იქნებაო, მაგრამ ეს ასე არ არის. აი მაგალითებიც: ერთი გირვანქა ხორკი ღირს 28 კაპ., ერბო-48 კაპ., ფქვილი-4 კაპ., შაქარი-10 კაპ., ჩაი-1 მან., 4 ოთახი წელიწადში — 198 მან. ერთის სიტყვით ამერიკაში ცხოვრება შედარებით სხვა სახელმწიფოებთან ძალიან იფია. ამერიკელი მუშა ორჯერ და სამჯერ მეტ საქონელს ყიდულობს, ვიდრე ევროპელი მუშა. 1890 წელთან შედარებით დღევანდელში სამუშაო ქირამ ამერიკაში 160% -ით იმატა, საქონლის ფასმა კი მხოლოდ 80% -ით აიწია. ამავე ხნის განმავლობაში სამუშაო დღემ 40% -ით იკლო.

შემონათქვამი შეგვება ამერიკელ მუშის უმეტესობას, მაგრამ იგვე არ ითქმის გადმოსახლებულ მუშათა შესახებ, რომელთაც პირველ ხანებში ძალიან უჭირდებოთ სამუშაოს შოვნა. ახლად გადმოსახლებულს დღეში 4 მანეთის მიღება დიდ ხელფასად მიაჩნია და თუ სამუშაო არა აქვს, 2 მანეთსაც თანხმდებ.



ჩრდილოეთ ამერიკის შტატებში უარებელი ხალხია უმუშაოდ დარჩენილი, ბევრია მთხოვარიც და მაწანწალაც, და ეს უსაქმურთა რიცხვა თანდათან მატულობს იმის გამო, რომ კაპიტალის შეერთებამ და ტრესტების დაარსებამ რამდენიმე ათი და ასი ათას მუშას მოუსპო სამუშაო. უსაქმურთა არმიას ყოველ დღე სხვა ქვეყნიებიდან ვაღმოსახლებულნიც ემატებიან, მაგრამ მათ მაინც ვაგლეხა არა აქვთ სამუშაო ხელფასზე, რომელიც უკანასკნელ ხანებში თანდათან მატულობს, თუმცა უსაქმურებს, პირიქით, უნდა დაეწიათ სამუშაო ქირა. ამერიკელები დიდ ყურადღებას არ აქცევენ იაფ ქირას; ისინი ყოველთვის ძვირფას სამუშაო ხელს აჯობებენ იაფფასიანს, იღონდნენ მუშის საწარმოვო ძალა აქწონენ.

სამუშაო ქირის მომატების მთავარი მიზეზი არის მუშათა ორგანიზაცია, რომელიც კაპიტალისტებს ნებას არ აძლევს სიმუშაო ქირას უკლონ და სამუშაო დღეს უმატონ. უმთავრესი საბრძოლველი იარაღი ორგანიზაციისა არის გაფიცვა. 1880 წლიდან 1900 წლამდის, ე. ი. ოცი წლის განმავლობაში, შეერთებულ შტატების მუშათა კავშირებმა მოაწვევეს და მოახდინეს 14,457 გაფიცვა, რომელზედაც დახარჯეს 32 მილიონი მანეთი. გაფიცვების 67% მუშათა სასარგებლოდ გათავდა, ხოლო 33% კაპიტალისტებისა ამავე ხნის განმავლობაში მუშათა კავშირების დაუკითხავად და დაუხმარებლად მოხდა 8,326 გაფიცვა. აქედან მხოლოდ 45% გათავდა მუშათა სასარგებლოდ, ხოლო 55% კაპიტალისტებისა. გაფიცვების მიზეზი მრავალია: ყველა გაფიცვების 45% მიმართული იყო სამუშაო ხელფასის მომატებისკენ, 7% სამუშაო ხელფასის დაკლების წინააღმდეგ, 11% სამუშაო დღის დაკლებისკენ და სხ.

საშუალოდ ამერიკელ მუშის სამუშაო დღე ცოტათი უფრო მეტია ინგლისელ მუშის სამუშაო დღეზე. ვაშინგტონის შრომის ბიუროს ანგარიშით საშუალო სამუშაო დღე ამერიკელ მუშისა უდრის 9 3/4 საათს. ამერიკის ყოველ შტატს თავისი სამუშაო კანონმდებლობა აქვს. ზოგ შტატში კანონი სასტიკად იცავს მუშათა ინტერესებს, ზოგში კი ასეთი კანონები არც კი არსებობს. ჩრდილოეთის და აღმოსავლეთის შტატებში, სადაც ძალიან არის განვითარებული ვაჭრობა-მრეწველობა, სამუშაო კანონმდებლობა შესაფერ დონეზეა დაყენებული; სამხრეთ შტატებში კი, სადაც მეურნეობა სჭარბობს მრეწველობას, კანონი თითქმის არ იცავს მუშის უზომო ექსპლუატაციისაგან. 17 შტატში სამუშაო დღე ასეა დაკანონებული: თუ ხელშეკრულებაში არაფერია ნათქვამი სამუშაო დღის შესახებ, ძალაში შედის „კანონიერი სამუშაო დღე“, რომელიც 10 შტატში 8 საათს უდრის, 7 შტატში კი—10 საათს. 8 საათის სამუშაო დღე დაკანონებულია მრავალ შტატში სახანინო და სამთომანდო მუშებისათვის. საყურადღებოა აგრეთვე საფაბრიკო კანონმდებლობა ზოგიერთ შემთხვევაში. ზოგ შტატში, კანონის ძალით, თუ პატრონმა უსაფუძვლოდ და უმიზეზოდ დაითხოვა მუშა, მან უნდა გადაიხადოს იმდენი, რამდენიც ერგებოდა მუშის ხელშეკრულებით ვადის გასვლამდე და კიდევ 15 დღის სამუშაო ქირა.

რაც შეეხება პატრონის პასუხისმგებლობას დაზარალებულ და დასახიჩრებულ მუშის წინაშე, ამ მხრით ამერიკის კანონმდებლობა გაცილებით ჩამორჩა ევროპის ზოგ სახელმწიფოს, სადაც არსებობს სავალდებულო დაზღვევა მუშებისა.

დასახიჩრებულ მუშების მდგომარეობა ამერიკაში იმით არის კიდევ ცუდი, რომ იქ მუშის კერძო დამზღვევე საზოგადოებასთან უხდება ბრძოლა, რაიც მისთვის უფრო ძნელია, ვიდრე სახელმწიფოსთან დამოკიდებულება.

უკანასკნელ ხანებში ამერიკაში გაჩნდა ახალი და ძლიერი ფაქტორი, რომელსაც დიდი მნიშვნელობა აქვს ამერიკელ მუშის ცხოვრებაში და თვითონ ამერიკის ეკონომიურ და პოლიტიკურ განვითარებაში. ეს არის განთქმული ამერიკული სანდიკატები და ტრესტები. მუშათა ორგანიზაციის ამერიკის კაპიტალისტებმა ორგანიზაციითვე უბასუხეს. ერთმანეთში შეულოხსა და კონკურენციის მოსასპობად შექარხნენ და შეფაბრიკენ შეერთდნენ და შეადგინეს ძლიერი ამხანაგობანი, ტრესტები, თითოეულ ტრესტს განაგებს ერთი გამგეობა და აღმინისტრაცია. ტრესტები ხშირად იმდენად უკლებენ საქონლის ფასს, რომ რამდენიმე ხნის განმავლობაში ხარალობენ, მაგრამ შემდეგ, როცა ფასის დაკლებით დარბ კონკურენტებს თავიდან იშორებენ, ფასს ხელმეორედ უმატებენ და დანაკარგს ერთი ათად ინაზღაურებენ. ამავე მიზნით ვაჭრებიც ადგენენ სინდიკატებს. ზოგიერთი ტრესტი იმდენად განვითარდა და გაიზარდა, რომ რამდენიმე ას მილიონისა და მილიარდის შეძლება აქვთ. ამ მილიარდების დახმარებით ტრესტებმა ხელთ იგდეს სასამართლოები, აღმინისტრაცია, მუნიციპალიტეტები, კანონმდებლობა და ყველაფერი, რასაც კი სარგებლობის მოტანა და მათი ვაგლენისა და ძალის განშტკიცება შეუძლიან. უკანასკნელ დროს ტრესტებმა და სინდიკატებმა ისეთ ძალად გადაიქცენ, რომ სრულიად დაჩრდილეს სახელმწიფოს ძალა და იქამდის მიიყვანეს საქმე, რომ კაპიტალისტების მონა მთავრობაც კი ადევლდა და თავის უფლებების დასაცავად ბრძოლა გამოუცხადა ტრესტებსა და სინდიკატებს.

ტრესტები და სინდიკატები ყველაზე მეტად სახიფათოა ისევ მუშებისთვის, რომელნიც კარგად გრძობენ მათ უღელს და ამავე დროს ესმით, რომ თუ არ ძლიერ ორგანიზაციით, სხვაფრივ ტრესტების ალაგმვა შეუძლებელია. და ამერიკელ მუშების მთავარ საქმესაც სწორედ ამ ორგანიზაციის მოწყობა შეადგენს.

ნ. ტ.

წინმოკრივ მოძღვრების ისტორია
საქართველოში

წერილი პირველი

ქველმოქმედება და საქველმოქმედო დაწესებულებანი
(დასასრული.)

ასე და ამ მიზეზის გამო უარკვევს მონაზნების შრომა და მუშაობა ლუკა პურისათვის. ანაირივე გზა გაიარა, როგორც სჩანს, მონაზონობამ სხვა ქვეყნებშიაც, მაგ. სომხეთსა და ასურეთში. მხოლოდ დასავლეთ ევროპის მეცნიერები სულ სხვანაირად ხსნიან ამ შრომის უარყოფის პრინციპს და ამტკიცებენ, ამ შემთხვევაშიაც ჩვეულებრივი სახელგანთქმული აღმოსავლეთის ხალხთა სიზარმაცე მოსჩანს. პროფ. ნოლდეკე (Nöldeke) მაგ. ამტკიცებს, ვითომც ფრემ ასურის სიტყვა, რომელშიაც იგი მონაზონებს ურჩევს, მიწის შემუშავებასა და მეურნეობას ნუ ეტანებით, ისევ სჯობია ლოცვასა და ღვთის ვედრებაში ვაატაროთ ხოლომე დრო, აღმოსავლეთის მონაზონების სიზარმაცეს ამტკიცებდნენ მხოლოდ. გამოჩენილი გერმანელი მეცნიერი ამბობს შემდეგ: „აღმოსავლეთის ბერების სიზარმაცის საუცხოვო სურათს ერთი პატარა ასურული მოთხრობა იონაბადის შეილებზე გვიხატავს... იქ სადილი თავისთავად უვარდება პირში უწყლულო კეთილმოკრწმუნე კაცს“ ((Wiener Zeitschr. für Kunde d. Morgenland. XVII B. 2. Heft, გვ. 197—8). რასაკვირ-

ველი; ეს სურათი, ცოცხალი იყოს, სასაცილოა, მაგრამ მიანიჭებს ნოღდევს ახსნა სწორედ არ არის. მართალია, ჩვენ დავრწმუნდით, რომ ბერები ცდილობდნენ თავიანთი მოღვაწეობა და ცხოვრების ტვირთი შეემსუბუქებინათ. მაგრამ ამასთანავე ჩვენ დავრწმუნდით, რომ სულ სხვა გარეგნობა და სურვილია მოაფიქრებინა, მონაზონებისათვის შრომა და ლტყმპაპურის საზრუნავი თავიდან აეცილებინათ. დიახ, ჩვენ დავრწმუნდით: როცა მონასტრების დამფუძნებელი და მამასახლისები მზამზარეულ სურსათსა და სარჩოს უჩვენდნენ ბერებს და მუშაობას უგრძობადდნენ, მათ ეგონათ, როცა მონაზონები ქვეყნითურ ქირვარამს მოშორდებიან, მაშინ შური და უთანხმოება აღარ იქნება მათ შორის და ზნეობრივად წმიდა და სრული გახდებიანო. დიახაც, აღმოსავლეთის მონაზონები გულწრფელად იტანჯებოდნენ და სურდათ, რომ შფოთი და სიძულვილი თავიდან აეცილებინათ და მშური, ქრისტესმიერი სიყვარული დამეყარებინათ თავიანთ საგანგებში, მხოლოდ ამის მისაღწევად, შურისა და ჩხუბის მოსაზრების გულისათვის ამობდნენ უარს მეურნეობასა და მუშაობაზე. აი, მაგალითად, რა გარემოებამ მოაფიქრებინა სომეხ ბერებს ბალისათვის თავი მიენებებინათ. პირველ ბერებმა, გვიამბობს გამოჩენილი სომეხთა მქადაგებელი ვარდანი, რომლებმაც ეს უდაბნო აღმოაჩინეს და მოაწყვეს თითქმის ამ ორმოცი წლის წინად, ბევრი კარგი ხეილი ჩაჰყარეს. მაგრამ ეს ორი წელიწადი იქნება სწორედ, რაც ემშავეს ჩვენ შორის ღვაძლი და შური, ჩხუბი და დავიდარბა ჩამოსთესა ამ ხეხილების გამო; ეს ორი წელიწადი სულ მუდმივ მტრობასა და მწუხარებაში გავატარეთ და ვერაფერი ვერ ვიღონეთ, რომ ჩხუბი და სიძულვილი მოგვესპო როგორმე, და ბოროტება ავი სულების შთაგონებით დღითი დღე იზრდებოდა. ერთ კვირას შევიყარენით ძმები და ვთქვით, რის მაქნისია ჩვენთვის ეს ხეხილები, ან რის გულისათვის ვჩხუბობთ ჩვენ, ქრისტემ არა ბრძანა მარჯვენა თვალის აღმოღება და მარჯვენა ხელის მოკვეთა და განგდება, ხოლო ასე სულისა ცხოვნება, სიქვეს ძმებმა; მერე ყველანი თავის წაღლის ასაღებად წავიდნენ და ჩვენ ყველამ მივადექით და ყველა ხეხილები გავკაფეთ, ასევე მეტი, — ცხრა სენაკების წინ რომ დარგული იყო, თუთისა, კაკლისა, კომპისა, ქლივისა, ვარვარისა და მუხის ხეები, თან მე, ცოდვილი, ვამხნევედი ძმებსა და ვეუბნებოდი: ნუ გეშინიანთ, ვინც ასე იქცევა, ის მიიღებს სასყიდელსა და არა სასჯელს; დიდება ჩვენს უდაბნოს და არა სირცხვილი. ისე მოგვიქცით ჩვენ... და დაჰყარა ღრმა სიმშვიდე“ (იხილეთ Марр, Сборникъ притчъ Вардана I, 317 — 18).

რასაკვირველია, ამისთანა შემთხვევებში ლოდიკური შეცდომა მოსდობდათ, იმიტომ რომ მტრობისა და შუღლის მიზეზს იქ არ ეძებდნენ, სადაც იგი ბუდობდა; ისინი ხეხილსა, ხენა-თესვასა და სამეურნეო მუშაობას აბრალებდნენ ხოლმე, ნამდვილად-კი ყოველგვარ ქიშობის და სიძულვილის მიზეზი მონაზონების შურიანი ხასიათი და ღვაძლიანი გული იყო. მართალია, ბერებს ავიწყდებოდათ, რომ შურიანი და ხარბი აღამიანი უსაქმოდაც და უვენახოდაც ადვილად იშოვნება მტრობის საბაბს, იმიტომ რომ, რუსთველისა არ იყოს, ავსაკცსა ავი სიტყვა უჩვენებია გულსა, სულსა; მაინც ზემომოყვანილი მავალით ცხადად გვიჩვენებს, რომ მოთავე ბერებს გულწრფელად ურდათ ამ საშუალებით ისეთი პირობები შექმნათ ზნეობისათვის, რომ მათ ადვილად მიეღწევიათ ზნეობრივ და სარწმუნოებრივ სისხეტაქედზე. ჩვენ ვხედავთ, რომ აქ არაფერ შუაშია აღმოსავლეთის ხალხთა მამაგვარდნილი სიზარმავე. (8 — 9)

ჩვენ დავინახეთ, რომ მონაზონები, რომელიც კაცობა საკუთრებას და ქონებას გაუბოძდნენ, ისევე საკუთრებას და პატივს დაესრულეს; მართალია, ეს საკუთრება საზოგადო, სამონასტრო საკუთრება იყო, მაგრამ მაინც ხომ მასში ყველას ედო წილი. ამ დროს მონაზონები ჯერ კიდევ ცდილობდნენ, თავიანთი შრომით მოეპოვათ საზრდო. შემდეგ დროს, როგორც დავრწმუნდით, ეს უკანასკნელი მანძილზე დაიკარგა და გავქრა. ამგვარად მონაზონთა ძმობა დიდ მამულებსა და სხვა და სხვანაირ საკუთრების პატრონად გახდა, მრავალ მფუფეების შეუვალობის წიგნები ჰქონდა ნაწყობობები, ყოველგვარ სახელმწიფო და ხშირად სახელისუფლო გადასახადებისაგან იყო განთავისუფლებული და თავისი ოფლით კი არა ცხოვრობდა, არამედ ყმების ოფლითა და ნამუშავებოთ იზრუნდა თავს და, ამკვარად, სხვის ოფლით სურდა ზნეობრივ სისხეტაქე დაემკვიდრებინა. ოღონდაც, ამ დროს მონაზონებს არავითარი უფლება არა ჰქონდათ თავიანთი თავისათვის წინანდებულად „გლახაკის“ სახელი დაეხანათ მონაზონები სამიჯნავს დაღებულთა და მატრონის წადეას უფრო ეკუთვნოდნენ, ვიდრე უმწაწყლო დახმად-დატაკებს;

რასაკვირველია, ამნაირ გზას ყველა მონასტრები არ დასდგომიან; ზოგიერთნი ცდილობდნენ მათვე მოცაკაულის მცნება პირნათლად აესრულებინათ, მაგრამ მათ არ შეეძლოთ საზოგადო მოძრაობა შეერყებინათ. უეჭველია, შემოიღეს თუ არა სამონასტრო ცხოვრების წესი და მარტომყოფელობას ზურგი შეაქციეს, მაშინ ახალი წესის მოწინააღმდეგე ბევრი გამოჩნდებოდა და უბრძოლველად თავიანთ უპირატესობას არ დაუთმობდა; იქნებ საქართველოში ისეთი გამწვავებული ბრძოლა არ ყოფილიყოს, როგორც ათანის მთაზე (იხ. Порфиринъ аѳон. 1877, გვ. 177-183), მაგრამ მაინც სრულებით მშვიდობიანად არც ჩვენი მეუღანოეონი დაუთმობდნენ ასპარეზს. ქართული სამონასტრო მწერლობა ჯერ სრულებით ხელუხლებელია, და, შესაძლებელია, შემდეგში ისეთი თხზულებები აღმოჩნდეს, რომელთაც ამგვარ ბრძოლის კვალი ეჩვენოდეს. იქნებ სწორედ მეუღანოეთა კიცხვა კრიტიკა ჰქონდა სახეში, როცა გრიგოლ ხანძთელი ამბობდა, უნდა შემოვიღო „ისეთი წესი საღმთო საეკლესიო ეკლესიისა შინა ჩემსა განწყებად ბრძენთაგანანუ კითხველიო.“ (გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება, გვ. 18)

ამადისინ ჩვენ საუბარი გვქონდა მონაზონებზე, რომელნიც საზოგადოების ქველმოქმედებით ცხოვრობდნენ; ეხლა ჩვენ მერევე ჯგუფზე გვექნება ლაპარაკი, სახელდობრ გლახაკებსა და მათხოვრებზე. ზემოდ უკვე გამოკვეთული იყო, თუ რომელს მათხოვარს ჰქონდა უფლება საზოგადოების ქველმოქმედება მიეღო. ეხლა ჩვენ იმ ზნეობრივ მოძღვრების შესახებ უნდა ჩამოვადგოთ საუბარი, თუ რა თვისებისა უნდა ყოფილიყო ქველის საქმარი, რომ მისი მიცემა ზნეობრივ ღვაწლს წარმოადგენდეს. საყურადღებოა სწორედ, რომ იმ დროს, როცა მონაზონები დარწმუნებული იყვნენ, ვითომც ზნეობრივ სიფაქიზის დასაცველად საჭირო იყოს, რომ აღამიანს არაფერი ქვეყნიური საზრუნავი და სამუშაო არ აწუხებდეს და ყველაფერი მზა-მზარეული სხვისი ნამუშავარი მოსდიოდეს, ამავე დროს ქართველი განათლებული საზოგადოება იმის სჯაში იყო, თუ რა გზით უნდა იყოს ნამუშაონი ის ფული, რომელსაც საქველმოქმედოდ მოიხმარებდნენ. მერე რა საკვირველი, ზნეობრივად ფაქიზი აზრი ტრიალებდა საზოგადოებაში ამის თაობაზე! ისედაც ამ ფულის და ქველსაქმარის მიტემა შეიძლებოდა, რომელიც ღამიანს თავისი ოფლით და სიხილი-

სიანად ნაშენი და შექნილია ქონდა. წარმოიდგინეთ, სხვაგვარად
საქველმოქმედად არ უნდა მოეხმარა სმარტანა და სმარტანა
მაშუადის შემსახვად, მეფეს-სახელმწიფთ სარგო. დავით აღმა-
შენებელის ისტორიკოსი მოგვითხრობს, მეფე გლახაკებს რომ
ქველსაქმარს აძლევდა ხოლმე, „მას არა თუ ხელახსნაგან
მართაშუელს აქმადის, სხუ საჭურჭლით, არამედ კელითა თვისითა
ნადრებულთა“... (ქართ. ცხოვ. ზ. კიქინაძის გამოც. გვ. 373).
თამარ მეფის მიმატიანე კიდევ გვიამბობს, რომ სახელოვანი
დედოფალი „ექლსაქმარა მისი განუადის და უგადენა ფისი
გლახაკთა მისცის და არა საშეუფო შემსახვადთაგან“ (ibid. 453).

„კელითა თვისითა“ შექნილსა და „ექლსაქმარს“ იმიტომ
აძლევდნ ხოლმე გლახაკებს, რომ ქველმოქმედება მამულისა
ან სახელმწიფო შემოსავლიდან არავითარ პირად ზნეობრივ
დევალს არ წარმოადგენდა და მეტადრე იმის გამო, რომ
აღამიანს არც როდის არ შეეძლო ეთქვა, თუ რა გზით არის
შექნილი ის ფული, რომელიც სახელმწიფოსა ან საპატრო-
ნო შემოსავლიდანაა მიღებული. ვის შეეძლო დემეტკიცებინა,
რომ იგი მძლავრობით ან უსამართლოდ არ იყო შეკრებილი.
მხოლოდ ის, რაც აღამიანს თავისი ოფლით, სენდისიერად
შეუძენია, მხოლოდ ის იყო წმინდა და საქველმოქმედოდ,
მოყვასისადმი ძმურ ღრმა სიყვარულისა და სიბრალულისა
გამოსაცხადებლად გამოსადგარი. ამგვარივე ზნეობრივად
ფიქში აზრი ქველსაქმარის შესახებ სომხეთშიაც იყო გავ-
რცელებული. კნობილი მქადაგებელი ვარდანი, მაგალითად,
ამტკიცებს, რომ „მთავრისა ან მეფის, და მოძღვრის
სახლი შეუძლებელია უღანაშუალო იყოს ძარცვა გლეჯაში,
იმიტომ: რომ მათ (მთავარს, მეფეს, მოძღვარს) არ შეუძლიანთ
გაიგონ სიმატლეთ, ან გულქვა, და ბოროტ მოხელეების წყა-
ლობით, ან არადა იმიტომ, რომ ისინი ხან ნატყვენივითა და
ნაძარცვით, ხან ქურდობითა და ძალმომრეობით, ან შურის-
ძიებით“ (Марр, Сборн. притчъ Вардана).

ამ გვარად ჩვენ ვხედავთ, რომ ამ დროს, როცა მან-
ჩუბი ქაღალდისა და ზნეობრივ სისწავლას იღვდიოთ ისე გა-
რცელებული იყვნენ, რომ საშუალოდ მუშაობა და საკუთარ ხელე-
ბით დუგა მურის ჭაბის საჭირება უარყოვეს და მუშაობის და-
წვი და ამდინეს, არავე დროს ზემადნაშუალება ფაქიზმა ზნეობ-
რივმა მოძღვრებამ ქართველი მოწინავე საზოგადოება დაარწმუნა,
რომ მხოლოდ საკუთარს მუშაობით შექნილია ქონება აკეთად-
შობადება აღამიანს მხოლოდ ეს საზოგადოების შეხედულება
ამადლებდა გლეხნაცობის და ემების ცხადრებას მძიმე ტვირთს.

სად გაჩნდა პირველად ეს საგულისხმიერო ზნეობრივი
შეხედულება ქველსაქმარის აუცილებელ თვისების შესახებ?
ჩვენა ვნახეთ, რომ იგი გავრცელებული იყო სომხეთში, აგ-
რეთვე დასავლეთ ევროპაშიც (იხ. Batzinger, Geschichte
d. Kirch. Armenien S. 116, 235). მართალია, იოანე ოქ-
როპირის ნაწერებშიაც აქა იქ მოიპოვება მსგავსი აზრები,
მაგრამ არსებობდა თუ არა ამნაირივე მოძღვრება ბიზანტიაში
შემდეგ საუკუნეებში, სწორედ იმ დროს, როცა იგი გავრცე-
ლებული იყო საქართველოსა და სომხეთში, ეს ჯერ გამო-
კვეული არ არის, ხოლო დასავლეთ ევროპას არ შეეძლო
საქართველოსა და სომხეთზე პირდაპირ ჰქონოდა გავლენა.
ამის გამო ეს საკითხი, თუ როგორ და როდის გავრცელდა
იგი ჩვენს ქვეყანაში, ჯერჯერობით გამოურკვეველი უნდა
დარჩეს.

რასაკვირველია, თუნდაც რომ მაშინდელ ქართველ სა-
ზოგადოებაში ყველას დაეწყო მუშაობა და შექნილი ფული
და გაკეთებული ხელსაქმე მთლად გლახაკებისათვის მოენდო-

მებნათ, მაინც საკმარისი არ იქნებოდა და უსახსრო და ლ-
რობი ხალხი შესაფერს დახმარებას ვერ ელირსებოდა. მართ-
ლია, ქრისტიანობის პირველ საუკუნეებში, როცა საგარეო
აღაპებს მართედენ ხოლმე, ღარიბ ხალხს შეეძლო, ცოცხლად
არის, შშიერი კუქი გაეძლო, მაგრამ თანდათან ეს ჩვეულება
გადავარდა და სააღაპო ქონებას შემდეგ საუკუნეებში საქარ-
თველოში მონასტრებს სწირავდნ ხოლმე. ესეც ბერებს ჩაუ-
ვარდათ ხელში და გლახაკები ხელსაქმიელი დარჩნ. საზო-
გადოების ქველმოქმედების წყარო ორად გაიყო. უპირატე-
სობა, რასაკვირველია, მონაზნებს ეკუთვნოდა და გლახაკთა
ქველმოქმედების ნაკადული დამოშრტებოდა. ამ დროს რომ
საერო მმართველობა, საქართველოს მთავრობა არ მიშმე-
ლებოდა ღარიბ-ღატაკ ხალხს: მე IX საუკ. ბაგრატ ქრანაჯ-
ტმა დაწესა საქართველოში გლახაკთა ნაწილი (ცხადრება კრიგლ
ხანთელას, გვ. ღმ.) თამარ მეფის შემტანეს სატყვებინ ჩანს,
რომ ეს დაწესება მე XIII საუკუნეშიც არსებობდა საქართველოში
(იხ. ქართ. ცხოვ. ზ. კიქინაძის გამოც. 49).

საიდან წარმოსდგა ეს დაწესება, ვინ ურჩია ბაგრატ კურა-
პალატს გლახაკთა ნაწილის შემოღება? შემოიღო ბაგრატმა
სხვა ქვეყნების მიბაძვით, თუ ამგვარ დაწესების საქაროება
თვითონ ქართველებმა იგარძნეს? 100% გადასახალი გლახაკთა
სასარგებლოდ დასავლეთ ევროპაშიაც არსებობდა. ბ. რატკი-
ნგერი საბუთიანად ამტკიცებს, რომ ებრაელების 100% გადა-
სახალი გლახაკთა სასარგებლოდ ქრისტიანობის პირველ ხანებ-
ში წმინდა მამებმა უარჰყვეს იმიტომ, რომ მათ საქიროდ არ
მიაჩნდათ, ქველმოქმედების რაოდენობა განსაზღვრული ყოფი-
ლიყო; თუ საქირო იქნებოდა ღმობიერს და სათნო ქრი-
სტიანეს არამც თუ თავის შემოსავლის 100% მთელი თავისი
ქონებაც არ უნდა დაშურებოდა და დაეზოგნა მხოლოდ მე
VI საუკ. დასასრულს, გალიის ეკლესიაში, სახელდობრ ტუ-
რის სამღვდლო კრებაზე, ხელმოკრედ შემოიღეს ებრაული
100% საქველმოქმედო გადასახალი შემოსავალზე, მაგრამ ეს
გადასახალი წესიერად არ შემოქმნდათ ეკლესიაში. შემდეგ
კარლოს დიდმა (768—814) ისევ ბრძანება გამოსცა, რომ
თითოულმა მორწმუნე ქრისტიანემ 100% საქველმოქმედო
გადასახალი მისცეს ხოლმე ეკლესიას, მაგრამ ამ ბრძანებასაც
მხოლოდ კარლოს დიდის სიცოცხლის დროს ასრულებდნ.
შემდეგ კი ეს გადასახალი ფეოდალებმა ჩივიდეს ხელში და
თავის სასარგებლოდ მოიხმარეს. ასე გადავარდა და მოიშალა
კარლოს დიდის განკარგულება 100% საქველმოქმედო გადა-
სახლის შესახებ

ვიფიქროთ: 100% საქველმოქმედო გადასახალი საფ-
რანგეთის მიბაძვით შემოიღო ბაგრატმა საქართველოში,
კვავსთან ახლო არ იქნება, იმიტომ რომ ჩვენი ქვეყანა
და საფრანგეთი მეტისმეტად არიან ერთი ერთმანეთზე და-
რბულნი, ხოლო არსებობდა თუ არა ამგვარი გადასახალი
ბიზანტიაში გამოკვეული არ არის. ჯერჯერობით ვიცით
მხოლოდ, რომ მთავრობამ ბიზანტიაში გლახაკების ზრუნვა
სამღვდლოებს მიანდო (K. Müller Kirchengeschichte,
S. 284.)

საქართველოში-კა ბაგრატმა სახელმწიფო საქველმოქმედო ნა-
წილი დაწესა. ჩვენში ს მღვდლებსაც კი არ აძლევდა დასახი-
ლებდა საქველმოქმედო თანხს, არამედ თითონ საერო მოკრება.
იმიტომ შეუძლებელია ამ საქველმოქმედო ნაწილის შემო-
ღებას საქართველოში პირდაპირი დამოკიდებულება ჰქონო-
დეს ბიზანტიასა და საფრანგეთთან. ამის გარდა საქართველოში
საქველმოქმედო თანხს 100% გადასახლისაგან კი არ იყო შე-

დგარი, არამედ მთელ სსსუდშიცაა შემოსავლის და დახურობილ ქვეყნების ხარჯის 10/0-ს ქველმოქმედებას ახმარებდენ; ერთის სიტყვით. საქართველოში არსებობდა სსსუდშიცაა და არა სს-ველშიცაა ან კერძო საქველმოქმედო თანხა ამის გამო შეუძლო-ბელია, რომ იგი მაშაძლიანების 10/0 საქველმოქმედო გადასახადის მიზანით ყოფილიყო შემოღებული საქართველოში. საქველმოქმედო თანხის გასანაწილებლად თამარ მეფის დროს მხრუნველები („ხუნდამხედველი“) იყვნენ დაყენებული. ისტორიკოსი ამბობს, მაგალითად, რომ თამარ მეფის ეკლესიასთან განქინეს სარწმუნოანი ზედა-მდგომარეობის და ყოველსა სსსუდშიცაა მისსა შემოსავლის რაგა იყო, შინ დ და გარეთ, ყოველის ნათა-ლი გლახათ მიეცემოდა დაუფლებდა ერთის ქართულის დაუფლებდა“ (ქართ. ცხ. ხ. კიკინაძის გამ. გვ. 490).

ერთის სიტყვით ჩვენ ვხედავთ, რომ ხუნობრივ მოვლეთ-ობის ასრულებასზე ქართველი საზოგადოება და მთავრობა სამოღველოებაზე ნაკლებად არ ზრუნავდა. თუ გვიხსენებთ აგრეთვე, რომ დღით აღმაშენებელმა საფაღმცოფო დაარსა, სადაც თვით მეფე დროგამომეებით სინჯავდა ხოლომე საქმლის გემოს და საცვლების სისუფთავეს, მაშინ არ შეიძლება აღა-მიანამ არა სთქვას, რომ ქართველი საზოგადოება თავის დროზე უძლიერ და სწეულ მოყვასთა ტანჯვის შესამსუბუ-ბლად დიდ მზრუნველობას იჩენდა.

ს ა ნ თ ე ლ ი

(ზღაპარი)

ჰერ სანათი არ იყო მოგონილი. აქამდე სულ ბნელად. სო-ფელიც სინელეს იყო შეჩვეული და ასე ეგონა, სულ ასე უნდა იყოს, დეითისგან ასე განხილი და ნაბრძანებო. ვერ წარმოედ-გინათ, რომ ამ სინელის წამლი იქნებოდა სდმე, ან მოიგონებ-და ვინმე და ამის სინელეს გაშუქე და თვით სინელე, ავა-ზავს და ავკაცს ვარდა, უველას დიდ უბედურებად მიანდა, უვე-ლას ნატრობად დღეს და დამეს კი სწეველად.

ავი კაცი კი ისე გრძობდა თავს ბელაში, როგორც თუვი წყაღში. ხალხიც ბნელის შიშით კარშიც ვერ გამოდიოდა, თორემ სქემეს აბ ვინ გააკეთებდა, — იწვი და ეძინათ. იმდენი წელით გვერდები გადადებოდა და დაწეულყოული ქქონდათ.

ამ ძილით და ხალხის კარში გამოუსვლელით სარგებლობ-და ქუდი, — სხვის თფლის შიშითისკეული, სხვის ნაბრძან-მა-ვი უმრძობად თავისთვის მიქქონდა, თავის საკუჭნოს, ბელაღვი-დობნებს ავსებდა, მშობელისა კი ცანაელი რჩებოდა.

უველგან სინელე შეფობდა.
— გუმარჯოს სინელეს, გუმარჯოს ბელეთის სსმეთის!
ძისხენ მტარებელნი და მზარფნი.

— გუმარჯოს ბელეთის, ბელეთის ბატონს! ჩვენს უფალს ტარტაროსს! მოსძახდენ ბანს კედგაბეკილი რქიანი ეშმაკები.

— სინათლე სინათლე! გამოუშეთ შუქი! იხვეწებოდენ სი-ბნელისა და მტარებლისგან შეწეუბუნნი, გაბრუნდენი, მშოერნი, ტიტულებნი.

— ვიშველო! ვიშველო!

ხალხ ბნელეთის ეშმაკი ძალიან დიდგულად და აჩხუნად ბრძანდებოდა: თ ვისი სსმეთო დაუსრულებული და სუკუნო ეკონს.

— ვინა კითხულობს სინათლეს? კითხულობს სიბლით და მუქართო ტარტაროზო.

— არ გვეოთ, რომ მზის შუქი მუქთად გეძლეოთ და დი-დიდან სადამომდე ნება ვაქვით, ისე მოიხმართ, როგორც გნებოთ გინდათ დამერ განათოთ? ეკ რომ ჩემი შეურაცხველი და შერც-

ხვერა იქნება. თქვენ გინდათ, რომ შერ დარ ვეფე... სინელისა და სხვა გსურთ ბნელად სინათლეზე შეწელო... მოგართვით!

* *

დამე, რცა სინელეს მთელი ქვეყანა მოეცა, ხალხი სსსუდ-ში შეუფუდიო და ნამცეცი შუქი არსდა სხნდა, რომ მგზავრს, ცხა დაკრეულს, ცხა გაკენა და ნადირების და ავი სულების წე-რა არ გამზარაოთ. კაცები ერთად ვერ მიდიოდენ სინელის ში-შით, ერთმანეთს არ იცნობდენ, მტერს მთყურისგან ვერ აჩხვედენ.

ბელაზელი და იმისი ხელ-ქვეითნი კი ცდილობდენ უფრო დაე-ბნელებათ ისეც შავნელი დამე. ფიქრობდენ, როგორმე მოეპოოთ დღეც და კაცთათვის მზის შუქი გამოუქეებელი გაეხდათ; რომ კაცთ დარ შესძლებოდათ ნათელ მზის ხალკა; რომ უკენათი უკენისამდე სინელეს ეშეფა, ტარტაროსის გასწავლეს; რომ ბელაზელისგან გამოგზავნილ მკვლავურს ედონო უშეო ხალხი, ბაღდებისთვის სისხლი ეწეფა, ეზარა ზარან ბეჭეები და დევე-ბის ნაეშმაკრზე შეეცადა; რომ მტელკაცს ეშაწეადები ეზარა, კარები ეჭაშა და მკვდრება სმარადან ელა; რომ სასურ ბელაზე-ლის გაღობის მკვებად მხალხად შესაფლავე ბუენატის მზარე კივილი სქინდა კაცთა მოდელულ უურს.

* *

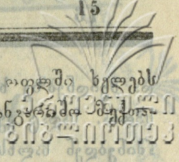
მოულოდნელად სსსუდში მოხდა.
ამ იფლავურხეკაც სინელეში, შიკ შუა სოფელში უცბად შუქი გამჩნდა: ერთ თმ-წერ კათორკებულს კაცს, რომელსაც თავისი სიტყვებზე სულ სინათლეზე ეთქონა და კმტრვან თავი, ხელში მადელ ტარზე ანთებული სინთელი ეჭირა, მოდიოდა სოფელში წელ-გაძლით, მავი, თამში, თავმამოჩე.

შუქმარქიანი სინთელი უხვად აბეკდა სინთელს ტარქემო და არემტერ დღესავით ანთებდა. განათდა ცხა, განათდა კუნჭულ-კეთისე, შეაღწია შუქმს დარბათ ქახეში, უდიტინს ბრძან აბ-შეკრელ თვალში და სინთელის ძალი ატემა, ხანთელა დრმა ხეკე-ში, მთის ნახკაღებში, ტეის ხანთელაზე გულში. გაშუქდა სსსე აღმთიანის, გაიჩნა ბირტრევი და აღმთიანი, ხე და ქვა, სულაინი და უსულა.

როგორც ფარჯანის ღამქარი, ისე შემოხვეოდა კაცს ხალხი: მხურეო, რომელიც ათი და ოცი წელს განმავლბაში კარში არ გამოსულა, ესლას ამ სარაკო შუქის დანახვზე ემწვილური აღტ-ცებთ გამოქანებულიო და, როგორც სსსუდს დეითისგან მოვლე-ნილს, სსსუდით შეგზარდა და შევლადებდა. ბავშვანი დედკ-ცებო გზებზევე იმქებდენ, ბავშვებს სინთელისგან იშეკრდენ, შუქ-ზე უთითებდენ. აღტაცებული ბავშვიც მისკენ თავის ბაწა ხე-ლებს იშეკრდენ და შევფოთნიებდენ. იმელემოსილი დელები, რომ ეს ხალი მზე ამათ ზარან ხელებს სულ სხვა კაცად აქცეოდა, სსსუდით ბეკაცის გასავლელ გზაზე იმქებდენ და მძვას ვამ-ბრეკობდენ ბაღდები, გოგობი და ბავები, ერთმანეთში არუდნი აღტაცებულ სიმღერას უმღერდენ და აქვე ხელახელ ქვა-დიდების სთხზავდენ სინთელის შესამკებლსა. ავდმუთინი, ბრმები, დგ-რდამაღნი მხონხავდენ სინთელის დასწახა, თვალბს იფშეკრ-დენ და ბირჯვარს იწერდენ. ისმოდა ხმა დაღადებისა, აღტაცებუ-ლი, დიდებუდი, მინორული, სიტყვლით სსსუდ, იმედიანი.

ხალხ სინთი შორს აბეკდა თავის მადლიან სინთებს; ან-ათებდა აქამდე სსსუდითთ გზის, ქვითა და რთით მოფინდეს, ე-ლითა და ნადირთ სსსუდს, ავანჯებისა და აჩხვების სფარ ბინს. ანთებდა მუში, მშობელ ხალხს, იმათ გუჭიან და თფლიან პე-რანტების, იმათ დღერემიდ სსსეს, ესლას კი სინთრულით გამოქე-ბულ-განათებულს.

— გუმარჯოს სინთელს! გუმარჯოს ბელეთში სინთელის შემტანს! ძისხდა აღტაცებული ხალხი.



— ძირს სიბნელე! ძირს ბნელეთის მოტრფეაღენი და ბნელეთის დემონი! ძირს ბელსებულო ეშმაკი! გრიალებ და მწყობრობისა და ძველ სიხარულს იყრნუღს აბამენ და წკრიალას სიბით სიმღერას აუკუგუნებენ.

გაგლომობდათ ფრანგულთაც. ან ჯ სხილავის დანახვაზე გინს ვერ მისულიყვენ და, დარწმუნებულნი, რომ ეს ბატონა შიშე დიდი მზის შიდა იყო, სწულით ხალხისთვის ცხის გასართობად და გასათობად ჩაიხუჯა, თავის წვრილხიზან სკარავში ბეზრად და ტკბილ საკვადბუღს ანაკრავებდენ.

ბელსებულო ეშმაკი ვა, ახალი სინათლისაგან შეძრწუნებული და პაღან შიდა, ტანტიდან ჩამობრძანებული და ცოფიანივით დობრბებს ჭერად.

— იმეგნეთ სხათის მიმგინი და მიმიყვანეთ აქ ბრძანდროლით ტარტაროზს. მინდა იმის ტანზე ჩემი კბილების სობასრე უცდო. ვასწავლო ჭკუა, რომ კვლავ აღარ გბრძოვდეს და ჩემს სობრძანებულს სული აღარ შეახოს, ბნელის გამოქვაბულს აღარ გაბედოს! მიმიყვანეთ ამ წუთში ის უბედური, დავიანსო თვალით, რა სულია რა, რა ძალა აქვს! ვერბოდა ტარტაროზი და სობრძანით დობრბებს ჭერად.

შემიბნეული ეშმაკები და ჭინკები ხარის ტყავით მიწაზე გარბობილიყვენ.

— აა, მობრძანებულო ბნელეთისა და ჯოჯოხეთის მთავრო! შენი ფეხთა მტკვარი ვართ, ბნელეთის დასწევისა და სულის ჩამობრძანო! გაგვსრისზე, დაგვხრცე გობირდის ციცილში ჩაგუერე! ჩვენ შენი მონები ვართ. უშინოდ ჩენი სიტყვებზე და ცხოვრებას და იქნებოდა, ბურჯო ჯოჯოხეთისა! გვიბრძანე და სინათლეს სიბნელედ გაქვრეთ, სიხარულს მწყობრობად, დღეს-ღამედ, წუღს სისხლად, სიტყვებებს სიკვდილად, ახლგაზღობას დანახებულ მონტყობულობად, რიგის კაცის ძვლებად, აუგვებულ სოფელ-ქალაქებს კაცთა სისაფლავობად, რომ მსოფლიო ძაღლები და აგონებდენ დასოფლდ მატრანებს! გვიბრძანე და ჭკრის მავიგროდ ფრანგულთა და ნადროთ თოფისა და ხანბაზნის ბოლს ვასუნთქებთ. მიიერ ვირტუტვით ბაღსისა და თივის მავიგროდ, ვაუტვით თმის მავიგროვებთ. გვიბრძანე და უოველივე ჩამუსს და სვინდილის მონებობთ ქვეყნზე, ტარტაროს წავბადწავთ და ქაღებს ჩამუსს აუნდით აგვის ბაღდაღან დაწვებული დახანგებულ მონტყობდე. გვიბრძანე და სიტყვებებს თ სლემიკე მოგვადუთ, ხეი და პაღანს დობო ვედარ გაცხანისა და სიტყვებზე სათავთვე მიისძობს!

ამა ჯოჯოხეთის მთავარს ხელქვეითების ასეთი ერთგულობა და ერთსულობა. დათბო უოველივე ხანობის ნება, დალოც და გასტუმრის ქვეყანახედ.

და გაითანტენ უთვლავნი ეშმაკნი, ქაჯნი და ავი სულნი ხმელეთზე და წყალზე სიკვდილის და სიბნელის ვასურცელებლად.

* *

ხოლო არც სხათის გამომგონის ეძინა. მოვლო მოვლ ქვეყნის სანთელ-ფანტები, ანთეს სინათლის დემონიც სისოელი, ვინაიღვან იმასაც შეაწუხებდა ღამის სიბნელე, რადგან ამაზე დიდებული და წმინდა მისხეკნელი სხვა აღარ ეკულებოდა მის წინაშე შესწირავდა. განათეს საშოფი და სადგომები, სახლები, ეზოები და ქუჩები განათდა უველას ქობი და სხელი, უველას დტარებით შესწირავდა თავის ცოლშვილის გამოქვებულ ხასეს. ამთა ცქერით ტკბობდა.

კად იქცა დამე დედა, ამოისუნთქ ხალხს თავისუფლად. — ეველას ბნელეთის შიდაები უფსურულში ჩაინთქენ და ქვეყნებში ჩაძვრენ. მოასვენს ხელხმა: თავის ნათლარს — ნამაგარს სიუვარულით და სიხარულით შეხვდა.

სად იყვენ მტკვრები და მხარავნი, სხვისა თუ მისი ხელგანს რა აფთურებდენ? რა ექმნა ამოდენს უთვლად ვა, უნდა ვინა მისი სობრძანის მიწაღება?

— სინათლის შექმნე დაფთხენ და ბნელი მოძებნეს. ვარბოდენ ეველას ხელთქალები, აფთურებდენ თავს კლდეს და ხვრელს, იმის დაფინენ თავს კაცთა სათესავთ განს. მაგრამ ბნელი მათ ვედარ ჭვირავდა, — საღბი ჭხედავდა ვინც იყო იმისი თფლის მტკვრული, ამისი მტკრი-სუფთამხუთაგა. ძრწოდა ბნელეთი და ბნელეთის ძაღნი, ირდუადენ მისნი ზღუდენი და სიმადრენი.

* *

არც ტარტაროს ეძინა. მისგან გავსახნილი ეშმაკები კაცის სხით მოვლენ ქვეყანას, იხენდენ მისდამი ეველტყავნულობას. ამოვლენ გვერდში, გაუწიეს ჭირში და ღებში ერობა და ძიობა. ვაღუშაღს სული და გული, რომ მათ ეველსახსუხიც ეკვეთთ, გუნდენ ვითამ და შეხვამდედ, ჭირისუფლად. უხვნიეს იავი ერთგულად, თაღაღებულად აწმუნებდენ და ეფიციბოდენ, რომ ისინი იყვენ ხალხისთვის ჭეშმარიტი მომსახე და კეთილისმღებენი, რომ სხვა ეველას მტკრი და დამლუბავი იყო.

ერთმა წვერთანა ეშმაკიც მიიღო უმიხეო ანგელობის სხე და, როცა მოავარი ქურჭი წმიდა-წმიდათაში სანთელს უნთებდა სინათლის დემონს, გამოცხადდა:

— ქურჭო! უთრას ეშმაკის ანგელობის ტკბილი წვრალი ხმით, გაანისხე შენ დემონი სინთლისა, — ამის გულის წერამის სახლდგარი რა აქვს შენი ქვეთო. რად ანთე სანთელი მის წმიდა-წმიდათაში? რად გაანთე მისი ტაძარი? რათა ჭეჭვცხად მისი უხვტელ — უთხე, მისნი წმინდა საიდუმლონი?! რად გახანდე სანთელელო, რად აქამდე უხილავა და საიდუმლო იყო?

მოვლენ მხარავნი, ქურდნი და ავასანი, დათვლიერებენ შექმნი ეველათერს, დაწხვრენ, დაიკვლებენ და შერე, როცა შენ წახელ, მოვლენ, ანთებენ ჩვენგანე წმინდა დაარებულ სანთელს და გაზიღვენ ეველათერს. დარჩება ტაძარი ცატრულ და ცხურ, წირიტებენ ძვრთას საშუალო და სამიხელთ, შესახით და ხატობა მოტვლფლობით. ეცადე, მისამ ეველან სანთელი, ჩავრხე სხეებსაც; ხამ იღო ტაძრას მისხუთას სიტყვა ხალხისთვის წმინდა და ვადუვლია. ნუ უჯარებენ შავ ვითამდა ახალი სინთლისა მიმგონი, ეც სინთელი ქვეყნის დღეუპავს. აბა სად არის სინთელი ვანტე მტკის. ეველას ავ კაცს ვაუღვიღლებას სხვისა დანახვა, განათებული ცხა ვაუღვიღლებს ხალხს ერთმანეთთან მისვლად მისვლას, მიმტკებულ დროს მისცემს ერთად საშოფოვლად, დაეკრებათ სისოელითას და შიშა. ეშმაკისა და ავისუფლების ემინდობა და მათთან ბრძობაში დამხმარედ დვთის. შემწობას თხილადენ, სინთელიზე ეშმაკის ღანდი ვაქვრება და ვაქვრება დვთის დიდება და დიფავადრება. თუ დემონს აღარ იწამებენ, შენ და მრავალს შენს ხელქვეით ქურუმებს ვინდა იწამებს, — დარჩებით შერცხვნილნი, ვაწილებულნი, ვარცავურდნი. მამ წადით და სადაც სანთელი და სინთელი ხანთა სახლში თუ ვარში, მასზეთ, ვაქაქო. შეაძრწუნეთ ხალხი რომ ვედარ ვაბეღან სანთლის ანთება, ვაუხადეთ ხალხს ისე სქემე, რომ ეველას სანთლის მიმგონს სწვეუდაღეს და სდევნიდას.

ასრულდა მადღურის სწრული მოვლენ ქვეყანას: ქურდები, ღოთები, კაცის ქველავობა, მისი გამოვლენი, ქვეყნის მოვლავტენი, სხვისა ხელის შეშინდარნი ძაღლივით სხვისა სუფრადის მონებტყენი, ზარბანო, უწილნი, მცონარნი და ათასი სხვა ეშმაკისგან შესედული და ტარტაროსის მისხურნი.

დაუწევს ალაღ-მარაღ ხალხს ხოცვა და რევა, სინთლის გამაურცელებით ღვინს და ველას სახლებში შესტობა, ქურბობე

და შეიღწეობუ სახლის ჭერს, სწინაღობის ქრება და სინათლის მოსახება. სადაც ვერ მიდვადენ, იქ ჭკუაწინადენ მუქის წერალებს, ამინებდენ სახის დუთის რისხვით და ახრებთ. დაღვა შავსებლი დრო. ეგულს ქვეყნისთვის გულშემსტვივრის სიცოცხლე განსრდელში ჩავრდნ. ეგულს ქვეყნისთვის თვადღებულს საფრთხე მოკლად, ახლდგენ თვით სულ-მოკლე მდაბინი და დრტვიზდენ: რად გვინდოდ სინათლე, თუ კი ასეთი შავი დლე დაგვიდგებოდ, თუ კი სიცოცხლეს მოგვისწამდენ: სად არის სინათლის გამზენი, მთვინის და დაგვიფაროს ამ ძალმომრეობისგან. რად გვინდა სინათლე, თუ ცოცხლები არ ვიქნებით, თუ კი დაგვდღუპვინ და გავგანადგუებინ!

გასჭრა ტარტაროსის ბაღშია სიკეთე. მოიგვა ქვეყნის მიმამ და ძრწვლამ, დამურდა ისეუ სიბნელე შირქში და გურტუხვი. მადუნდა სიცოცხლის ძარღვის ცემა. დაილო თავი მიწაზე მამრალმა ხალხმა წინდელზე მომტრებულად, დაჩაგრა, დაღანდა; მოსვენდა ეგულს ეს ჯოჯოხეთის მთავარს. ვახსრა და განცხრამის მივიღ. ბრძანა მუჯლიშებისა და წვერულებების გამართვა. გასცა უხომი მოწყალეობა ეგულს თავის ერთკულებზე, ახვრო მოწყალეობით ეგულამდე, ვინც იმის გულისთვის ძმასა ჭკვალდა, მამის თაფის კრთდა და ღელს ძეძუს აჭრდა.

— თქვენ ხართ, ძებო, ნამდვილი დინსუენი შეინა ჯოჯოხეთისანი. თქვენ ხართ ბურჯნი ჩემი ტარტოსის და დიდებისა. თვინაერ თქვენს არა ვაუფ მუ და არცა სახსენებელი ჩემი. იტონდეთ და მცოცხლეთ, შემსახურეთ მუღამ ვაშის მავრე ერთკულად და მეც მოვანსოთ ვოველივე სიკეთე და სუენიერება! მოვსწამ ქვეყანას, მოვსწამ მის მუქსაც და თქვენს შემცნებელს და შეშინებულს კი არ შევარჩენ. მომიღო: თქვენთვის ვატა სათესვი, მოაქვნიოთ, როგორც ვინდათ, ხელის შემშლელი მოგვივლეთ!

ამ უფლად მოწყალე სიტყვებმა, ჯოჯოხეთის მთავრის ტახტიდან გავინდამა, მთლად მოხიბდა ეს ძმათა სისხლით მთვრალი ხალხი! ვახსრა სახარელი დრიალი და ეგირილი, ურასი და ვაშის ძახილი. აღტანებულნი ეშმაკის მისხურნი შირქვე ეხსობდენ ბელსებელის წინაშე და ფეხებს უდგავდენ.

— გავთოლე, გავსრისე, ჩვენო მბრძანებელი! ჩვენო მოწყალე მამა! შეგვდეტ ფეხით, რომ შეინ წმინდა ფეხის შეხებამ ჩვენი ჯოჯოხეთის მბრძანებლის სამსახური შეგვძლებინოს და ძლი და დონე გავგორკეგნოს. დაგვაფურთხე, რომ შენმა ჩერწყვამ გავწმინდოს ვოველივე ამ უწმინდურებისგან, რასაც ქვეყანაზე კდურს ეძახიან. გვეფ დირსი მუღამ ვაშის შეინ თვალთა ხილვისა!

ასეთ არჩუგებებრივ ქვეშევრდომულ გრძნებების გაცანებაზე ბელსებელი უფრო ადელდა, უფრო გული აუჩუქდა და, რადგან თავის სიცოცხლისა და ბრძანებლობის ვაშის გავრძელებს დაიშედა, მისცა განცხრამის თავი და მისვენებას გული. სოლო, რაც იმისმა ხელქვეითებმა ქნეს, ბოლოს კაცო და სუფთიერ მიიხს. ფრიალ მიწარე და მოხუცებელი.

* *

გავიდა ხანი. მიშმა და მთარსებისგან მიერებულმა ტვივილებმა იქუეს დაუქნება. დაიხანა ხალხმა, რომ ცოცხალი ვადანა, მაგრამ ესეთი სიცოცხლე ხალხად აღარ დირდა: დამონებული, დირსებას ახდიდა, ხანძრში, ხანძრს გაქვლიდი, მშოერი, ტიტველი, გამირტყვებული. სოლო სინათლისგან შეტანილი ბეწინებრება და თავისუფლების გრძნობა დრმად იყო ცეცხლას ნაპრწყალავით ხალხის გულში შემკრალი. როგორც ის ქარისგან თანდათან დღვივება, იხრდება და, დღებრავს თუ არა ბატონა სიო, აიტანს აქს და ამბრადლება გამსავებული. თუ წინათ თავის გჭირვებას და გათახირებულ უფინას ვერც კი გრძნობდენ, ახლა, რაკი თავისუფლებას ერ

თხელ მინც იკვირ, ძრძელის ძალით დაიწყო გულმა ტრეკა სინათლის ვლავ მისახებლად...

დაიწყო დეღვა და მოძრახობა, ჩერწყლა და მოძრახობა. ეკომნეთში მისვლა-მოსვლა და საიდუმლოს განხარება. ეგულს შეტრუბდით სასიხე ზრუნვას და დიღ ფიქრს. ჰერი მურისძიების სუნით იფლნებოდა. და, ვისაც აქამდე მომკვდინებელ ცოლად მახლდა, ახლა სიბრახით ვიდიებს ავანტუვება. თავის თავს აღარეის ეკუთხიდა. ეგულს რადც საერთო ძალს დაემოხიდა. ძრღვებში ეგულს ერთი ფიქრით, როგორც ელექტრონის ნაკადულით უდელავდა სისხლი და უფლად ძრძელი გაშვებული ძალა წლის დერსავით საერთო ზღვისკენ მიჰქრებდა, სადაც მურისძიების ტალღები ეგულს ნათოტოვით ისრდა და საერთო საქმისთვის თავსაც ავიწებინებდა, ცოლ-შვილსაც, სატრფოს და მეგობარსაც.

— მოგვევით სინათლე! მოგვევით შექი! შოკს ჩვენგან ბელსებელი და იმის მისხურნი ძირს ეშმაკით ხათესახი და შათა და მქამება! გაუმარჯოს ხალხს! გაუმარჯოს ეშმაკის ხელადან განთავისუფლებების წამს და საათს!

გრძელდა ხალხი და ეშმაკის მისხურთ ტანში სივვლიდის ქანი უფლიდა და აურადელდა.

მზარახო და სხვის თფლის მქამელნი! დროა ამარწყობთ არმად ნაწამი. ხსნა არა გავით!

გაუმარჯოს მშობელთ! სივვლილი ქვეყნის სისხლის მწოველით! ამინ! ამინ! მისახდა შთა, ბარი, წუელი და ჰერი.

თ. რასიაშვილი.

რედაქტორი ფ. გოგინიაშვილი

გამომცემელი თ. დი პავლე ი. თუმანიშვილი.

ფოტოს ძალაქის გამგეობა

ამით აცნობებს, რომ იმ პირთა სია, ვისაც უფლება აქვს მონაწილეობა მიიღოს ფოტო ქალაქის საბჭოს ხმოსნების არჩევნში ოთხი წლით 1906—1910 წ. წ., თანახმით 35 მუხლის საქალაქო დებულებისა, საყოველთაოთ გამოცხადებული იქნება ამა 1906 წლის 1 ივნისს.

საქალაქო დებულების 33 მუხლის მეტრე პუნქტის ძალით, არჩევნებში მონაწილეობას ვერ მიიღებს ვერც პირადთ და ვერც წარმომადგენლობით ის პირი, ვის მამულზედაც ვალად ითვლება ქალაქის დაფასებითი ვადსახალი ნახევარ წლისაზე მეტი, ამიტომ ქალაქის გამგეობა სთხოვს ყველას, ვისაც სურს არ დაკარგოს მომავალ არჩევნებში მონაწილეობის მიღების უფლება, დააქაროს ვადსახალის შემოტანა. სანამ საარჩევნო სია გამოცხადდებოდეს იმ წესით, რომელიც დაარსებულია საქალაქო დებულების 38 მუხლის ძალით.

15 იანვარი 1906 წ.

ქალაქის თავი ნ. ნიკოლაძე.
მდივანი ს. ფარიაშვილი.



მოითხოვთ ნამდვილი

„ოლდამირნი“ გ. ვ. ლეგვინსკი

ეს წამალი სრულიად აქრობს რამდენსამე დღეში ძველს ბებერას და მეტ-ბორცს ძირიან-ფესვიანად, მხოლოდ ეტყვიტუნდა ჰქონდეს, მთავრობისგან დამტკიცებული, № 22473. იყიდება ტფილისში—სააფთიაქო საქონლის კავკასიის სავაჭრო ამხანაგობასა და მის ვანყოფილებებში ბაქოსა და ბათუმში. (წლ.)